

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління

Горбатюк Дмитро Федорович

УДК 352.336.2

Магістерська робота

Податкова система України в умовах реформування місцевого
самоврядування

(назва роботи)

«Публічне управління та адміністрування»

(назва освітньої програми)

281«Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Бойчук Руслан Миколайович, к.е.н.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

професор І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

доцент Б. В. Гречаник

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне

Івано-Франківськ - 2024

АНОТАЦІЯ

Горбатюк Д. Ф. Податкова система України в умовах реформування місцевого самоврядування. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2024.

У дослідженні висвітлено суть проблем функціонування податкової системи України в умовах децентралізації влади. Розкрито напрями удосконалення податкової системи на місцевому рівні. Проведено детальний аналіз процесу фінансової децентралізації в умовах реформи місцевого самоврядування. Узагальнено приклади формування місцевих податків в європейських країнах. Матеріали роботи будуть корисними для удосконалення діяльності владних органів, при розробці проектів нормативно-правових актів, а також можуть бути використані у процесі підвищення кваліфікації чи професійного навчання державних службовців.

Ключові слова: податкова система України, місцеве самоврядування, податки, місцеві податки, органи публічної влади, реферування місцевого самоврядування, фінансова децентралізація.

ANNOTATION

Horbatyuk D. F. The tax system of Ukraine in the context of local self-government reform. - Manuscript.

Master's thesis on specialty 281 "Public management and administration". Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2024.

The research highlighted the essence of the problems of functioning of the tax system of Ukraine in conditions of decentralization of power. Areas of improvement of the tax system at the local level are revealed. A detailed analysis of the process of financial decentralization in the conditions of local self-government reform was carried out. Examples of the formation of local taxes in European countries are summarized. The materials of the work will be useful for improving the activities of authorities, in the development of draft regulations, and can also be used in the process of professional development or professional training of civil servants.

Key words: tax system of Ukraine, local self-government, taxes, local taxes, public authorities, abstract of local self-government, financial decentralization.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	8
1.1 Існуючі теорії формування податкової системи	8
1.2 Податкова система України: поняття, складові та принципи побудови	13
1.3 Сучасний стан розвитку податкової системи України	20
РОЗДІЛ 2	26
ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
2.1 Науково-методичні засади реформування місцевого самоврядування	26
2.2 Зміни у податковій системі під час реформування місцевого самоврядування	31
2.3 Провідні практики результативності реформування місцевого самоврядування	34
РОЗДІЛ 3	43
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
3.1 Імплементация закордонного досвіду ефективного функціонування податкової системи	43
3.2 Шляхи посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування	49
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Податкова система України зазнає значних змін за останнє десятиліття. Незважаючи на це, громадськість продовжує критично оцінювати податкову систему країни. Велике значення у формуванні податкової системи відіграє використання наукової спадщини у сфері публічного управління, фінансів і накопиченого досвіду в організації фіскальних структур. Система оподаткування утворилася доволі складною та суперечливою, і підвищення її ефективності та справедливості привертає увагу сучасних науковців. Поточна ситуація воєнного стану в Україні додає актуальності питанням спрощення і вдосконалення податкової системи, що, своєю чергою, робить дослідження в цій галузі ще більш затребуваними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням податкової системи присвятили свої наукові праці вчені: І. Волохова, Р. Галамай, Я.Греця, О. Гудзинський, А. Денисова, О. Діброва, О. Дубовник, М. Карлін, Г. Кірейцев, А. Коваленко, Т. Козачинина, Н. Крупей, Л. Мельник, С. Мішин, А. Пелехатий, О. Понамарьов, В. Потапенко, Н.Сабадаш, В. Савчук, В. Синчак, А. Скоринін, Н. Слаблюк, М.Слатвінська, І. Сторонянський, Г. Тарасюк та ін.

Незважаючи на широке коло ґрунтовних наукових розробок, потребує продовження теоретичне дослідження та осмислення практичних аспектів необхідності удосконалення податкової системи в умовах реформування місцевого самоврядування в контексті сьогодення, що і зумовило актуальність обраної теми.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних засад формування податкової політики України в умовах реформування місцевого самоврядування, розробленні рекомендацій щодо удосконалення існуючої податкової системи.

Реалізація поставленої мети передбачає послідовне розв'язання наступних наукових **задач**:

систематизувати існуючі теорії податкової системи з метою з'ясування понять, закономірностей та теоретичної сутності;

розкрити складові та принципи існуючої податкової системи України;

дослідити сучасний стан розвитку податкової системи України;

обґрунтувати існуючі науково-методичні засади процесу реформування місцевого самоврядування;

визначити зміни у податковій системі під час реформування місцевого самоврядування;

довести ефективність процесу реформування місцевого самоврядування за допомогою дослідження провідних практик;

обґрунтувати напрями удосконалення податкової системи України на основі імплементації закордонного досвіду.

Об'єктом дослідження є податкова системи України.

Предметом дослідження є напрями удосконалення податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування.

Методи дослідження. В дослідженні використано такі загальні та спеціальні методи, які відповідають меті й задачам наукового дослідження: історичний метод застосовано для виявлення часової динаміки розвитку податків та податкової системи; на основі порівняльного методу здійснено аналіз правових основ досліджуваних процесів; системний метод дав змогу здійснити теоретико-методичне узагальнення наукових концепцій, розробок вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених податкової системи та її складових; за допомогою методу типологічного аналізу здійснено класифікацію принципів побудови податкової системи; методом системно-структурного аналізу досліджено провідні практики реформування місцевого самоврядування у питаннях фінансової децентралізації.

Інформаційною базою для отримання наукових фактів слугувало чинне законодавство України й зарубіжних країн щодо формування податкової

системи, вітчизняні та зарубіжні публікації, статистичні матеріали Держкомстату України, збірники матеріалів конференцій і «круглих столів», присвячені досліджуваній проблематиці; результати досліджень наукових організацій України.

Наукова новизна одержаних результатів. Отримані теоретичні та практичні результати закладають основу для розв'язання важливої наукової проблеми публічного управління – удосконалення податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування, що, з одного боку, є підґрунтям для повноцінного забезпечення реалізації завдань публічного управління, а з іншого, завдяки впровадження відповідних практичних рекомендації, забезпечить посилення фінансової децентралізації місцевого самоврядування.

Сутність наукової новизни результатів дослідження полягає у наступному:

удосконалено практичні рекомендації щодо посилення фінансової децентралізації місцевого самоврядування через визначення стратегічних орієнтирів популяризації податкової культури в територіальних громадах;

дістали подальшого розвитку пропозиції по активному застосуванню стратегічного планування в територіальній громаді результатом якого буде оновлення стратегії та інвестиційного паспорта територіальної громади.

Структура та обсяг роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (вісім підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 52 сторінки. У роботі вміщено 7 рисунків та 5 таблиць. Список використаних джерел містить 50 найменувань, у тому числі 4 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1 Існуючі теорії формування податкової системи

Сучасна система оподаткування ґрунтується на економічних теоріях, які обґрунтовують природу походження податків як економічної категорії, а функціонування системи оподаткування є об'єктом дослідження публічного управління.

Спроби теоретичного обґрунтування практики оподаткування знайшли свого обґрунтування у податкових теоріях. Їх еволюція відбувалася одночасно з розвитком різних напрямів економічної думки. Концептуальні моделі податкових систем змінювалися залежно від економічної політики держави.

Представниками класичної політичної економії були А.Сміт і Д.Рікардо. Вони вперше дослідили економічну природу податків як платежі, які громадяни повинні сплачувати державі за послуги, які держава їм надає. Дослідники дійшли висновку, що податки являють собою невиробниче використання частини національного доходу, оскільки в цей період податки використовувалися для покриття витрат державного бюджету, які в основному спрямовувалися на фінансування армії та державного управління.

А. Сміт та інші представники класичної політичної економії також детально розглянули принципи оподаткування, які згадуються в податковій теорії й сьогодні. До цих принципів належать: принцип справедливості оподаткування, принцип зручності справляння податків, принцип визначеності оподаткування та принцип прибутковості податку.¹

---

¹ Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Пер. О.Васильєв, М. Межевікіна, А.Малівський. Київ : Наш формат. 2023. 722с.

Подібно до А. Сміта та Д. Рікардо, Г. Берзевичі, обґрунтував необхідність податку як обов'язок громадян брати участь у сплаті витрат державного бюджету, а також вказуючи на користь, яку вони отримують від сплати податки. Вчені класики У. Петті, Ж. Сей Д. Рікардо, Дж. Мілль дотримувались думки про стійкість економіки, яка забезпечується системою, що саме себе регулює. В ній попит формує пропозицію в умовах ринку, а при перевищенні будь-якого з них відбувається самоврівноваження шляхом наявності дефіциту на ринку. В цьому аспекті податки грали лише роль джерел доходу бюджету держави, а полеміка велася навколо принципів справедливості їх стягування (рівномірного чи прогресивного) та частини вилучення, зумовленої фіскальною потребою².

Але з ускладненням економічних відносин у суспільстві під впливом об'єктивних циклічних процесів виникла потреба у коригуванні класичного вчення, виділення ролі держави, оцінки її впливу на економічні процеси, а також регулювання соціально-економічної межі оподаткування.

В даний час можна виділити два основні напрямки економічної думки. кейнсіанське та неокласичне. Кейнсіанська теорія відбиває елементи аналізу загального функціонування економіки, доводить важливі макроекономічні напрями державного регулювання. Ця теорія доводить необхідність створення концепції «ефективного попиту» як умов забезпечення реалізації виробленої продукції у вигляді різних методів державного регулювання. До Дж.М. Кейнса вважалося, що основою національного багатства є ощадливість.

Він доповнив її ще й запозятливістю як умовою створення та покращення володінь світу. Тому чималу участь у досягненні припливу інвестицій має зіграти держава з її не тільки кредитно-грошової, а й бюджетної політикою, з відповідною податковою системою, що не виключає

---

² Історія економічних вчень: Навчальний посібник/ За ред. В. В. Кириленка. Тернопіль: „Економічна думка”, 2007. 233 с.

різноманітних компромісів і способів співробітництва державної влади з приватною ініціативою³.

Зазначимо, що Дж. М. Кейнс є представником теорії податків як ефективного інструменту державного втручання в економіку, яка виходить з того факту, що спонтанна дія економічних інструментів не є ефективною гарантією постійного зростання суспільства, але державі необхідно активно втручатися в економічне життя та керувати ним. Зазначена теорія виникла під час великої економічної кризи та періоду високого безробіття та значного спаду виробництва. Саме в цей період податкам відводиться важлива роль у бюджетних заходах. Прогресивне оподаткування збільшує схильність до споживання шляхом перерозподілу пенсій на користь одержувачів менших пенсій. При малих пенсіях схильність до споживання більша, ніж при високих пенсіях. Під час кризи дефіцит державного бюджету дає змогу покривати витрати, пов'язані з прямою та непрямю підтримкою інвестиційної діяльності, незважаючи на те, що податкові надходження не відповідають державним видаткам. У кейнсіанській теорії допускається незбалансованість державного бюджету, де він виступає стабілізатором економічного розвитку.

У некейнсіанській теорії, засновником якої є Пол А. Самуельсон, виправдовується державне втручання в економіку двома причинами, а саме: недосконалістю ринку, що означає, що економіка є своєрідною сумішшю монополістичних і конкурентних елементів, і в ній переважає недосконала конкуренція, а також етичними аспектами розподілу. На функціонуючому ринку товар наповнюється переважно там, де більше грошей. Навіть якщо ринок працює, цього не можна сказати про етичний аспект.

Відповіддю на зазначену вище теорію є поява теорії «економіка пропозиції». Ця політика переважно виступає за мінімізацію державного

---

³ John Maynard Keynes The General Theory of Employment, Interest and Money URL: <https://web.archive.org/web/20130321060242/http://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/ch02.htm>

втручання в економіку та виступає проти високого оподаткування доходів. Він виступає за зменшення податкової квоти як основного засобу економічного зростання. Це має призвести до підвищення трудової активності після зменшення податкового тягаря, а також призвести до більших заощаджень, які будуть конвертовані в інвестиції. У сфері податкової політики заходи відповідно до економіки пропозиції стимулюють, зменшують масштаби ухилення від сплати податків і шахрайства, сприяють загальному відновленню економіки та зростанню економічної активності.⁴

Очевидно, що високі та низькі ставки податків мають різний вплив на господарські процеси та ділову активність підприємців, викликають різну реакцію по відношенню до інвестиційних процесів⁵.

Ця ідея була покладена в основу теорії монетаризму, яка пропонує обмежити роль держави тільки діяльністю по випуску грошової маси. Це є ключовим фактором, який впливає на рівень цін, економічний ріст і загальну економічну стабільність⁶.

Відомий економіст П. Самуельсон у своїй роботі «Економіка» відзначає певну марнотратність держави, пропонуючи конкретні шляхи підвищення ефективності його діяльності, в яких немає останнє місце займають податки. Водночас, будучи прихильником прогресивності у оподаткуванні, він говорить про принципи «вигоди та пожертвування» у оподаткуванні та вважає, що «структура податків має бути такою, щоб за її допомогою доходи, зумовлені механізмом ринку, відповідним чином перерозподілялися на користь суспільства». Класичні та кейнсіанські погляди П. Самуельсона тісно переплітаються, що не заважає йому, однак, узагальнивши накопичений теоретичний досвід, надати свої рекомендації

---

⁴ Слатвінська М.О., Дубовик О.Ю. Податкова система: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2013. 202с.

⁵ Карлін М. І. Податкові системи країн Америки: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 232 с.

⁶ Гудзинський О. Д. Кірейцев Г.Г., Савчук В.К. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК: [Ф. Хайек, К. Ерроу, Дж. Стігліц, М. Фрідмен] *Економічна теорія*. № 2. 2005 С. 80–95.

щодо ведення державою фіскальної політики. Досліджуючи властивості різних конкретних податків за принципами оподаткування (рівне, пропорційне, прогресивне), П. Самуельсон вказує на їх можливі регресивні результати в конкретних випадках, т.к. саме це може спричинити ослаблення спонукальних мотивів у діяльності людей, «зменшити ефективність використання ресурсів суспільства»⁷.

Державна політика у сфері податків має бути продуманою і зваженою, вирішуваною за допомогою засобів та прийомів сучасного економічного аналізу. Не можна також забувати і про порочність подвійного оподаткування, а також негативну дію «перекладання податків». Оскільки податкова система є частиною загальної економічної системи, побічно, а в деяких випадках безпосередньо впливаючи на неї, це вплив необхідно оцінювати з погляду його прогресивності. Зарубіжні дослідження у сфері податків, як бачимо, відрізняються конкретним, прикладним характером, оскільки теоретичні положення, розроблювані ними, зазвичай виступають основою фіскальної політики фінансового законодавства цих країн.

Теоретичні суперечки велися не так з питання про сутність податків як економічної категорії, з об'єктивним існуванням і необхідністю якої всі були згодні, як про їх роль в економіці.

Отже, зазначені теорії свідчать про те, що практично неможливо визначити якісь межі, але можна простежити тенденцію взаємозв'язку між розвитком економіки, часткою податкових надходжень у бюджет та структурою податків, що допомагає уникнути негативних наслідків впливу податків або їх згладити у певній економічній ситуації.

Отже, теоретичним методам та засобам, які пропонують вчені різних економічних напрямів, які використовуються в макроекономічному управлінні, необхідні узгодженість та спрямованість на вирішення найважливіших завдань у розвитку суспільства. Іншими словами, має бути

---

⁷ Inside the economist's mind. Conversations with Eminent Economists / Edited by Paul A. Samuelson and William A. Barnett. 2007. 489с.

ретельно продуманий та скоригований набір економічних та управлінських регуляторів для успішного досягнення бажаного результату.

1.2 Податкова система України: поняття, складові та принципи побудови

Податкова система України є комплексом законодавчих норм, інституцій і механізмів, що забезпечують збір і розподіл податків у державі. За своєю економічною сутністю податок являє собою складну фінансову категорію, яка відображає фінансові взаємини між державою та громадянами, що виникають під час розподілу внутрішнього валового продукту, коли держава вилучає частину національного доходу і перерозподіляє її для фінансування державних витрат⁸.

Також податок має правову та соціальну сутність. Його правова сутність проявляється через систему правових норм. Податки запроваджуються виключно державою на основі закону з дотриманням чітко визначених юридичних правил. У процесі реалізації податку як правової категорії ключовим є зміна форми власності, тобто передача власності державі з подальшим її використанням для задоволення суспільних потреб.

Соціальна сутність податків полягає в їхній ролі як важливого інструменту для забезпечення соціальної справедливості та підтримки суспільного добробуту. Податки дозволяють державі акумулювати кошти для фінансування соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, допомога малозабезпеченим та інші суспільно значущі проєкти.

З урахуванням правової сутності податку, надамо визначення цієї категорії у Податковому кодексі України, отже податки – це обов'язковий,

---

⁸ Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.

безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку.

У сучасній податковій системі податок має відповідні ознаки, до яких можна віднести:

- законність – податки встановлюються тільки органами публічної влади у відповідності до існуючого податкового законодавства;

- обов'язковість – дотримання обов'язкових вимог, закріплених у нормах податкового права, незалежно від вибору або рішення платника податків;

- податки формують дохідну частину бюджету;

- податок – це вилучення частини майна суб'єктів на користь держави;

- нецільовий характер – податок не має цільового призначення;

- безоплатність – держава не зобов'язана надавати платнику будь-яку компенсацію за здійснений платіж;

- односторонній порядок встановлення – податкові відносини спрямовані в одному напрямку: від платника до держави;

- безповоротність – податок зараховується до бюджету і не підлягає поверненню, використовуючись для фінансування державних потреб. При цьому варто зазначити, що, згідно з Податковим кодексом України, платники податків мають право на відшкодування податку на додану вартість з бюджету, отримання податкової знижки з податку на доходи фізичних осіб та повернення надмірно сплачених сум податків.

- регулярність сплати – податки сплачуються до бюджету періодично, в чітко встановлені законодавством строки, на відміну від одноразових платежів, які здійснюються за певних умов;

- грошова форма сплати – податки вносяться до бюджету виключно у грошовій формі⁹.

---

⁹ Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

З огляду на функціональні особливості податків, вони виконують дві функції фискальну та регулюючу¹⁰. Вони є ключовими складовими податкової системи, що забезпечують як наповнення державного бюджету, так і вплив на економічний розвиток і соціальні процеси в країні.

Фіскальна функція податків забезпечує надходження коштів до державного бюджету, необхідних для фінансування діяльності держави, соціальних програм, оборони, освіти, охорони здоров'я тощо.

Основна сутність фискальної функції полягає у фінансуванні державних витрат, перерозподілі національного доходу від економічно активних осіб та підприємств на користь соціально вразливих груп населення та забезпечення економічній і соціальній стабільності при фінансуванні державних програм а соціальних проектів.

Друга функція податків це регулююча, яка спрямована на вплив держави на економічну діяльність через податкові механізми, стимулювання розвитку окремих секторів економіки, впровадження соціально-економічних змін, підтримку підприємств і стримування небажаних процесів.

Її сутність полягає у стимулюванні або стримуванні окремих галузей економіки. Тобто держава може використовувати податкові ставки, пільги або санкції для стимулювання розвитку пріоритетних секторів економіки (наприклад, інноваційних технологій, аграрного сектора) або для стримування діяльності в галузях, що завдають шкоди екології чи суспільству. Також стимулююча функція спрямована на регулювання доходів населення через прогресивне оподаткування доходів, впливаючи при цьому на соціальну рівність та зменшуючи майнові нерівності в суспільстві. Зміст стимулюючої функції має поширення на підтримку інвестицій та підприємництва через податкові пільги та знижки для нових підприємств, стартапів або компаній, що інвестують у певні галузі, стимулюючи економічне

---

¹⁰ Крупей Н.С. Економічна сутність податків та їх функції. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. Випуск 19. 2012. С. 36-40.

зростання та залучення інвестицій. Що приводить до виконання соціальної функції податків через спрямування коштів на навчання, пенсійне забезпечення або страхування.

Таким чином, фіскальна функція забезпечує ресурсами для виконання державних зобов'язань, а регулююча функція використовується для впливу на економічну активність і досягнення соціальних та економічних цілей. Обидві функції працюють разом, щоб підтримувати стабільність і розвиток держави.

Також деякі вчені додають інші фікції податків, а саме стимулюючу, яка полягає у наданні певним категоріям податкових пільг для стимулювання функціонування підприємств, які працюють у соціальній сфері; контрольну, яка полягає у оцінюванні ефективності податкової системи, завдяки цій функції можна коректувати податкову систему та бюджетну політику¹¹.

На основі визначення податків та їх функцій можемо навести визначення податкової системи за інтерпретацією науковців. Так колектив авторів¹² надав таке визначення «Податкова система – сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються в установленому законодавством порядку. В більш широкому розумінні податкова система представляється як регламентована нормами фінансового права, закріпленими в законах та інших нормативно-правових актах з питань оподаткування, сукупність податкових відносин, які опосередковуються фінансовими органами, що забезпечують адміністрування податків, і проявляються в конкретних формах оподаткування». За визначенням Т. Субіной та Я. Орловського податкова система «це важливий елемент державного регулювання, від ефективності функціонування якого залежить

---

¹¹ Тарасюк Г.М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством. Монографія. Ж: ЖДТУ. 2006. 469с.

¹² Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. С.50.

продуктивність чи деструктивність соціально-економічних перетворень в країні».¹³.

Отже з урахуванням визначені відмітимо основні принципи податкової системи України, які регулюються Податковим кодексом України і спрямовані на створення ефективної та справедливої податкової системи, що забезпечує наповнення державного бюджету та сприяє економічному розвитку країни. Ці принципи є базою для побудови прозорості та раціональної податкової політики:

1. Принцип загальності оподаткування, який полягає у тому, що податки сплачують всі платники податків незалежно від їхнього соціального статусу, форми власності або виду діяльності. Усі фізичні та юридичні особи зобов'язані сплачувати податки у встановленому законодавством порядку.

2. Принцип рівності та недискримінації, полягає в тому що всі платники податків повинні мати однакові умови оподаткування. Податкове законодавство не може передбачати будь-яких привілеїв або обмежень за ознаками соціального статусу, громадянства, місця реєстрації або видів діяльності, окрім передбачених законодавством пільг.

3. Принцип обов'язковості, полягає в тому, що сплата податків є обов'язковою для всіх платників. Ніхто не може бути звільнений від сплати податків і зборів, якщо це не передбачено законодавством.

4. Принцип прозорості та доступності полягає у тому, що податкова система повинна бути зрозумілою і доступною для всіх платників податків. Інформація про ставки податків, правила їх сплати та терміни подання звітності повинна бути публічною і доступною для всіх.

5. Принцип справедливості полягає у тому, що оподаткування повинно враховувати рівень доходів платників податків. Система податків має бути соціально справедливою, тобто податковий тягар повинен розподілятися

---

¹³ Денисова А.В., Слаблюк Н.С. роль державної податкової служби України у формуванні податкової культури в державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2020. С. 347

відповідно до платоспроможності платників податків.

6. Принцип стабільності, полягає у тому, що система оподаткування та ставки податків повинні бути стабільними протягом певного періоду, щоб забезпечити передбачуваність і планування фінансової діяльності для платників податків. Зміни в податковому законодавстві повинні бути зрозумілими і вводитися заздалегідь.

7. Принцип економічної обґрунтованості, полягає у тому, що податки та збори встановлюються на основі реальних економічних можливостей держави та платників податків. Податкова система має сприяти економічному розвитку, не створюючи надмірного тиску на бізнес або громадян.

8. Принцип зручності сплати податків полягає у тому, що процедури сплати податків і зборів мають бути зручними для платників. Це означає мінімізацію бюрократичних процедур, використання електронних сервісів та надання можливості подавати податкову звітність он-лайн.

9. Принцип єдиного підходу до встановлення податків полягає у тому, що усі податки та збори повинні регулюватися Податковим кодексом України, і жоден податок не може бути встановлений або змінений без законодавчого врегулювання.

10. Принцип фіскальної достатності полягає у тому, що система податків повинна забезпечувати достатні надходження до державного та місцевих бюджетів для фінансування державних потреб, зокрема соціальних програм, освіти, охорони здоров'я, оборони тощо.

Ці принципи формують основу для функціонування податкової системи України, сприяючи її стабільності, ефективності та справедливості.

Варто зазначити, що відповідно до існуючого законодавства основні види податків наступні:

Податкова система України включає дві категорії податків, відповідно

до Податкового кодексу¹⁴:

1. Загальнодержавні податки встановлюються на загальнонаціональному рівні і є обов'язковими до сплати по всій країні: податок на додану вартість (ПДВ) ставка 20%, але на певні категорії товарів застосовується знижена ставка 7% або 0%; податок на прибуток підприємств стандартна ставка становить 18%; податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) ставка 18%, з додатковим військовим збором 1,5%; акцизи стосуються алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів та іншої продукції; мито податок на імпорт товарів в Україну; екологічний податок стягується за викиди шкідливих речовин.

2. Місцеві податки і збори встановлюються органами місцевого самоврядування і можуть відрізнятися залежно від регіону: податок на нерухомість базується на вартості або площі об'єктів нерухомості; єдиний податок спрощена система оподаткування для малого бізнесу; збір за місяць для паркування; туристичний збір/

Для малого і середнього бізнесу передбачена спрощена система оподаткування. Вона дозволяє підприємцям сплачувати єдиний податок замість кількох загальнодержавних. Спрощена система має кілька груп: перша група: для найдрібніших підприємців, ставка податку є фіксованою і залежить від рішення місцевих органів; друга група: для підприємців із більшим доходом, ставка податку також є фіксованою; третя група: підприємці з доходом до 7,8 млн. грн. на рік, податкова ставка 5% або 3% плюс ПДВ; четверта група: аграрії та фермери.

Головним органом, відповідальним за контроль і адміністрування податків в Україні, є Державна податкова служба України (ДПС). Вона відповідає за збір податків, надання консультацій, перевірки платників і накладання штрафів у разі порушень.

---

¹⁴ Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Основою ролі ДПС, за визначенням А. Денисової та Н. Слаблюк, є формування сучасної податкової культури, яка полягає у проведенні роботи з правової пропаганди¹⁵. Автори виділяють проблеми, які необхідно вирішити: врегулювання питань у податковому законодавстві; збільшення податкового навантаження на платників податків; розбіжності між цілями податкової політики та поточним станом функціонування підприємств; постійні зміни політики контролюючих органів, які дестабілізують поточну роботу основних платників податків.

1.3 Сучасний стан розвитку податкової системи України

Податкова система України зазнала значних змін упродовж останніх років. Вона є важливою складовою економічної політики держави, що спрямована на наповнення бюджету, стимулювання економічного розвитку, а також забезпечення соціальної справедливості. На сьогодні податкова система України стикається з низкою викликів та можливостей для вдосконалення.

Основні риси сучасного стану розвитку податкової системи України¹⁶:

1. Реформування податкового законодавства. З метою наближення до європейських стандартів, Україна проводить масштабні реформи податкового законодавства. Одним із головних напрямів є імплементація європейських норм і стандартів оподаткування. Це включає спрощення процедур оподаткування, покращення адміністрування податків та зменшення податкового навантаження на бізнес.

2. Впровадження електронних сервісів. Останніми роками значна увага приділяється цифровізації податкових процедур. Впровадження електронних послуг, таких як система електронного кабінету платника податків,

---

¹⁵ Денисова А.В., Слаблюк Н.С. роль державної податкової служби України у формуванні податкової культури в державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2020. С. 217-219

¹⁶ Subina T., Orłowski J. Реформування податкової системи України. *Studia Prawnoustrojowe*. 60. 2023. С. 347-365

електронна податкова звітність та реєстрація ПДВ, значно спрощують процеси сплати податків і зменшують корупційні ризики.

3. Податкові стимули для бізнесу. Кабінет Міністрів України запроваджує податкові пільги для стимулювання підприємницької діяльності та залучення інвестицій. Одним із прикладів є пільгове оподаткування для стартапів і підприємств, які займаються інноваційними технологіями та інвестиціями у відновлювані джерела енергії.

4. Проблема тіньової економіки. Незважаючи на активні реформи, значна частина економіки України залишається у тіні. Це серйозна проблема, оскільки значні суми податків не надходять до бюджету через незаконну діяльність, ухилення від сплати податків та неофіційні доходи. Вирішення цієї проблеми є одним з ключових пріоритетів уряду.

5. Зменшення податкового тиску на малий та середній бізнес. Україна активно працює над створенням сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу. Це включає спрощену систему оподаткування, зниження податкових ставок для підприємців на єдиному податку, а також зменшення бюрократичних бар'єрів для ведення бізнесу.

6. Підвищення фіскальної ефективності. Одним з ключових завдань податкової системи є забезпечення стабільного надходження доходів до бюджету. Впровадження нових технологій та вдосконалення системи контролю допомагають у цьому напрямку, однак є необхідність подальшого покращення адміністрування податків та посилення відповідальності за ухилення від їх сплати.

7. Податкові зміни під час війни. В умовах воєнного стану в Україні, податкова система зазнала певних коректив. Було введено пільгові податкові режими для бізнесу, що працює в умовах війни, а також запроваджені додаткові збори на підтримку армії та відбудову інфраструктури. Водночас війна підвищила потребу в надходженнях до бюджету для фінансування оборонних і соціальних потреб.

8. Гармонізація з міжнародними стандартами. Україна активно працює

над інтеграцією своєї податкової системи з міжнародними стандартами. Це передбачає боротьбу з ухиленням від сплати податків транснаціональними корпораціями, запровадження BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) та інших міжнародних ініціатив.

9. Перспективи розвитку. У перспективі податкова система України має на меті подальшу лібералізацію та спрощення процедур, інтеграцію з Європейським Союзом, підвищення ефективності адміністрування податків і боротьбу з корупцією та тіньовою економікою. Важливим напрямом є також посилення соціальної справедливості через більш прогресивну систему оподаткування та підвищення прозорості податкової політики.

Для деталізації сучасної податкової систем України зробимо її SWOT-аналіз, який допомагає оцінити її сильні та слабкі сторони, а також виявити можливості для розвитку та загрози, які можуть негативно вплинути на її ефективність ¹⁷. Розглянемо основні аспекти податкової системи України за допомогою цього методу в таблиці 1.1.

Табл. 1.1 - SWOT-аналіз податкової системи України

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1	2
1.Електронізація податкових процесів: впровадження електронних сервісів, таких як система електронного кабінету платника податків, електронна звітність, спрощує процес адміністрування податків і підвищує прозорість.	1. Високий рівень тіньової економіки: значна частина економіки України залишається в тіні, що знижує обсяг податкових надходжень і підриває довіру до податкової системи.
2. Постійні реформи: модернізується податкова система відповідно до міжнародних стандартів, таких як правила BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), що допомагає боротися з ухиленням від сплати податків.	2. Складність податкової звітності: незважаючи на електронізацію, для деяких платників податків податкові процеси залишаються складними та заплутаними, особливо для малих підприємців і нових суб'єктів господарювання.

¹⁷ Діброва О. Л., Погорелова М. Ю. Swot-аналіз програми поведінкової економіки в контексті податкової системи України. Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції URL: <https://japfd.donnu.edu.ua/issue/view/459>

Продовження табл. 1.1

1	2
3. Податкові стимули для бізнесу: існування податкових пільг і спрощеної системи оподаткування для малого та середнього бізнесу стимулює розвиток підприємництва та створення нових робочих місць.	3. Високий рівень податкового навантаження: податкове навантаження на бізнес залишається відносно високим у порівнянні з іншими країнами, що може стримувати інвестиції та розвиток бізнесу.
4. Прогресивне законодавство: Податковий кодекс України передбачає захист прав платників податків, можливість податкової знижки та відшкодування ПДВ, що покращує відносини між платниками податків і державою.	4. Часті зміни в податковому законодавстві: часті зміни в податкових правилах та недостатня стабільність створюють труднощі для платників податків у плануванні своєї діяльності та веденні бізнесу.
5. Фіскальна стабільність: система забезпечує достатнє наповнення бюджету для фінансування державних програм, зокрема соціальної сфери, оборони, охорони здоров'я.	5. Корупційні ризики: попри покращення адміністрування, певні сфери податкової системи все ще страждають від корупційних схем, що підриває довіру до податкової політики держави.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Подальша інтеграція з Європейським Союзом: гармонізація податкового законодавства з нормами Європейського Союзу може сприяти залученню іноземних інвестицій та збільшенню торгівлі.	1. Воєнний стан та економічна нестабільність: війна в Україні створює значні виклики для податкової системи, зокрема через зниження економічної активності, зменшення податкових надходжень та необхідність фінансування військових потреб.
2. Зниження податкового навантаження на бізнес: реформування податкових ставок і полегшення податкового тягаря для підприємців.	2. Високий рівень інфляції: інфляція може негативно впливати на купівельну спроможність населення і зменшувати реальні доходи бюджету.
3. Боротьба з тіньовою економікою: вдосконалення механізмів боротьби з тіньовим сектором економіки, зокрема через автоматизацію податкових процесів та впровадження нових технологій, може збільшити надходження до бюджету.	3. Відтік капіталу: через нестабільність та високі податкові ставки існує ризик відтоку капіталу за кордон, що призводить до зниження інвестиційної активності та економічного зростання.
4. Розширення податкових пільг: введення нових податкових пільг для стратегічних галузей економіки, таких як ІТ, енергетика та інноваційні технології, може стати потужним стимулом для економічного розвитку країни.	4. Зовнішні економічні ризики: коливання на міжнародних ринках, особливо в умовах глобальної кризи або економічного спаду, можуть негативно вплинути на надходження від зовнішньоторговельних операцій, що зменшить доходи бюджету.

Продовження табл. 1.1

1	2
5. Залучення інвестицій через податкові стимули: створення спеціальних податкових режимів для залучення іноземних інвесторів і стимулювання внутрішніх інвестицій може призвести до економічного зростання.	5. Складність податкових реформ: проведення податкових реформ може стикатися з політичними та соціальними труднощами, що може сповільнити їхню реалізацію або зменшити ефективність.

Отже, сучасний стан податкової системи України характеризується активними реформами, спрямованими на модернізацію і спрощення процедур оподаткування, створення сприятливих умов для бізнесу та зниження податкового навантаження. Водночас існують значні виклики, такі як боротьба з тіньовою економікою, забезпечення стабільних доходів до бюджету в умовах війни та подальша інтеграція з міжнародною спільнотою.

Висновки до розділу 1

1. Державна політика у сфері податків має бути продуманою і зваженою, вирішуваною за допомогою засобів та прийомів сучасного економічного аналізу. А за допомогою публічного управління та адміністрування необхідно формувати та реалізовувати державну податкову систему, яка буде сприяти ефективній реалізації державних функцій фіскальній та регулюючій.

2. Фіскальна функція забезпечує ресурсами для виконання державних зобов'язань, а регулююча функція використовується для впливу на економічну активність і досягнення соціальних та економічних цілей. Обидві функції працюють разом, щоб підтримувати стабільність і розвиток держави.

3. На основі проведеного SWOT – аналізу, з'ясовано, що податкова система України має сильні сторони, зокрема в електронізації процесів і стимулюванні бізнесу, проте стикається з численними викликами, такими як тіньова економіка та нестабільність через воєнний стан. Успіх податкової системи залежатиме від здатності країни адаптуватися до викликів та

максимально використати можливості для розвитку, зокрема через реформи, спрямовані на стабілізацію економіки та покращення бізнес-середовища.

РОЗДІЛ 2

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1 Науково-методичні засади реформування місцевого самоврядування

Починаючи з 2014 року в Україні почались інституційні реформи в органах місцевої влади. Реформи були спрямовані на усунування дублювання функцій на місцевому рівні, підвищення прозорості діяльності та адаптації до європейських соціально-економічних умов існування територіальних громад.

Поняття інституціоналізації, що походить від латинського «*institutum*» (установлення, створення), широко застосовується у різних науках, таких як історія, політологія, соціологія, психологія. Інституціоналізація передбачає створення або юридичне закріплення нових громадських інститутів, а також упорядкування суспільних відносин.

З точки зору політичної науки, інституціоналізація означає формування певного політичного руху чи явища в організовану структуру, що забезпечує його стабільність і визначеність. Інституціоналізація політичних партій передбачає перетворення їх із звичайних громадських об'єднань на повноцінний конституційно-правовий інститут. Цей процес проявляється через дві основні форми: конституціоналізацію – закріплення основних принципів партій у конституції, і законодавчу інституціоналізацію, яка визначає правовий статус змін на рівні закону¹⁸.

Інституціоналізацію у межах публічного управління можна розглядати як реалізацію владної функції місцевих органів влади на основі визначення їх

---

¹⁸ Мішин С. І. Теоретично-методологічні засади реформування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 64. 2019. С. 60-77

правового та організаційного статуту, який допомагає їм ефективно управляти територіальною громадою. Само завдяки досягненню ефективності управління на містах у 2014 році розпочався процес децентралізації місцевого самоврядування в Україні.

У теоретичних і практичних дослідженнях поняття «децентралізація» охоплює різні аспекти й тлумачиться багатогранно. У семантичному значенні децентралізація (від латинських слів «de» – заперечення, «centralis» – центральний) розуміється як ослаблення, скасування або відхід від централізації. Це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління з метою посилення можливостей останніх. Децентралізація відіграє ключову роль у формуванні інституту місцевого самоврядування, адже вона передбачає передачу частини функцій центральної влади до органів на місцях.¹⁹

Нормативно-правовою основою процесу децентралізації була Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка стала наслідком політичних процесів в державі на шляху до євроінтеграції²⁰. Сутність документа полягала у створенні відповідних матеріальних, фінансових та організаційних умов ефективного функціонування територіальних громад на основі делегування повноважень від центрального рівня до локального рівня у питаннях розпорядженням майном, яке перебувало у власності територіальних громад; у питаннях встановлення податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Крім цього, територіальні громади отримали право розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, а також об'єднувати майно і ресурси для співпраці з іншими громадами з метою реалізації спільних

---

¹⁹ Коваленко А.В. Вплив децентралізації податкової політики на розвиток України. *Молодий вчений*. № 12. 2018. С. 233 – 277

²⁰ Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333 від 1 квітня 2014 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>

програм та покращення надання публічних послуг мешканцям прилеглих територій.

Отже, з приводу теоретичної сутності децентралізації, можемо відмітити існуючі її типи. Так у сучасних дослідженнях існує три типи децентралізації: політична, адміністративна і фіскальна, а також три її основні форми (як зазначають окремі науковці): деконцентрація, деволюція і делегування

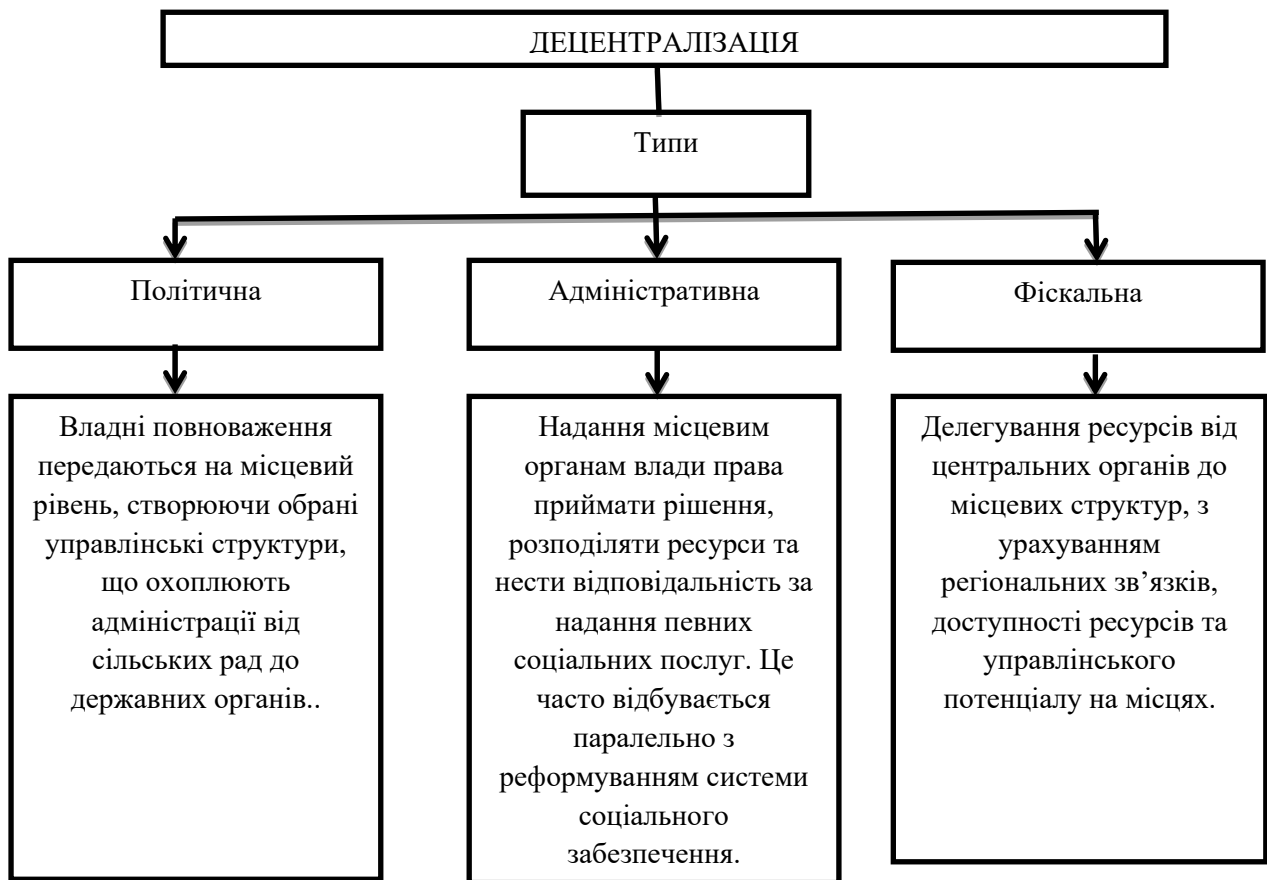

Рис. 2.1 - Види децентралізації²¹.

Отже, з рисунку можемо відмітити, що основа сутність політичної децентралізації полягає у залученні більшої кількості громадян до прийняття політичних рішень щодо розвитку територіальної громади через

²¹ Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К. : 2017. 110 с

застосування механізму взаємодії органів влади та громадянського суспільства.

Варто зазначити, що децентралізація — це процес, який допомагає підвищити якість управління органам публічної влади, оскільки саме децентралізація є результатом відкритого самоврядування, згідно з якою органи влади здійснюють свою діяльність відповідально, прозоро та у співпраці з громадянським суспільством.

Головною особливістю децентралізації є передача повноважень і відповідальності від центральної влади до нижчих рівнів влади. Цей факт є суттєвою зміною в інституційній основі, оскільки органи влади приймають політичні, соціальні та економічні рішення місцевого рівня. Децентралізація тісно пов'язана з демократизацією, дебіюрократизацією, дерегуляцією або приватизацією. Разом вони закладають основу для широкомасштабної трансформації характеру держави.

Метою децентралізації є необхідність зменшення домінування централізованого прийняття рішень у всіх структурах управління. Воно починається в політичній сфері, яка стимулює активність громадян та їх обраних представників в органи публічної влади шляхом створення кількох представницьких рівнів управління (центральный уряд, регіональний і місцевий рівні). Відбуваються зміни повноважень (адміністративна децентралізація), що вимагає подальшої децентралізації державних фінансів. Пов'язуючи політичну децентралізацію з фінансовою децентралізацією, нижчі рівні влади отримують необхідну автономію для виконання своїх рішень.

Сутнісна основа фінансової децентралізації полягає у делегуванні податкової функції від державного рівня до локального, тобто вона передає місцевим органам влади повноваження збору місцевих податків, а також право визначати видатки місцевих бюджетів для виконання ними

децентралізованих функцій²². Фінансова децентралізація має декілька форм, а саме:

- самофінансування або покриття виробничих витрат за рахунок оплати послуг користувачами;
- заходи часткового фінансування або виробництва, що дозволяють користувачам брати участь у наданні послуг і розвитку інфраструктури через фінансові внески або робочу силу;
- збільшення місцевих доходів (наприклад, податки на нерухомість, продаж активів чи непрямі платежі);
- трансферти, що передають загальні податкові надходження від центрального уряду до місцевих органів для загального або спеціалізованого використання;
- надання дозволу на муніципальні запозичення або залучення коштів місцевою владою через гарантування позик чи кредитів²³.

Фінансова децентралізація має на меті делегування повноважень у сфері оподаткування. Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»²⁴ органи місцевого самоврядування наділяються власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність. При цьому органам місцевого самоврядування можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади (делеговані повноваження), при виконанні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Процес фіскальної децентралізації в Україні складався з декількох етапів. На першому етапі повноваження були передані від державного рівня

---

²² World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3–11.

²³ World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3–11.

²⁴ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

до локального. Після цього відбулася децентралізація фінансових потоків і відповідна розмежування власності. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні була спрямована на процес передачі деяких повноважень від органів державного управління до органів місцевого самоврядування. Фактично трансформація відбувається в кілька етапів між 2014 до 2020 роками, коли було утворено 1070 об'єднаних територіальних громад, в яких сформувалась ефективна система місцевого самоврядування для підтримки сприятливого життєвого середовища для населення України.

2.2 Зміни у податковій системі під час реформування місцевого самоврядування

Фінансова децентралізація призвела до змін у процесі оподаткування на місцевому рівні, оскільки одним із способів поповнення місцевого бюджету є запровадження місцевих податків і зборів з подальшим спрямуванням їх на потреби громади. Згідно з ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», сільські, селищні та міські ради мають виключні повноваження: встановлювати місцеві податки і збори²⁵ Відповідно до Податкового кодексу, місцеві ради в межах своєї компетенції ухвалюють рішення про запровадження місцевих податків, зборів і податкових пільг до 15 липня року, що передуює бюджетному періоду, а також можуть вносити зміни до таких рішень (п. 3 ст. 12). Зазначені повноваження місцевих органів влади містять пункти 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункти 12.5 статті 12, пункти 271.2 статті 271 Податкового кодексу України²⁶.

Основними орієнтирами розвитку податкової системи в умовах реформи місцевого самоврядування стало:

---

²⁵ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁶ Сабадаш Н.О. Податкові повноваження органів місцевого самоврядування: нормативне закріплення та практика реалізації цих повноважень. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/14.pdf>

- 1) визначення податки та збори, що мають безпосередній зв'язок із територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 2) закріплення за місцевими бюджетами частину коштів, отриманих від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від моменту інвестування в ці юридичні особи;
- 3) надання органам місцевого самоврядування права встановлювати ставки місцевих податків і зборів;
- 4) отримання права надання пільг за місцевими податками і зборами лише тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого надходять ці податки і збори, що сприятиме боротьбі зі схемами ухилення від сплати податків²⁷.

Для реалізації визначених завдань було здійснено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, а саме місцевим органам самоврядування було надано додаткові бюджетні повноваження і закріплено стабільні джерела доходів для місцевих бюджетів. У результаті було сформовано нову фінансову основу для розвитку місцевого самоврядування, що включає:

- 1) перерозподіл загальнодержавних податків і зборів між бюджетами різних рівнів;
- 2) створення системи місцевих податків і зборів через зарахування до місцевих бюджетів значущих податкових надходжень;
- 3) збільшення податкових доходів завдяки запровадженню акцизного податку з продажу підакцизних товарів;
- 4) надання місцевим радам повноважень встановлювати місцеві податки і збори²⁸.

Так, згідно ст. 10.1 Податкового кодексу України до місцевих податків належать:

податок на майно, який складається із податку на майно, відмінне від

---

²⁷ Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів. 2021. 216 с.

²⁸ Там же

земельної ділянки, також транспортний податок та плата за землю;

єдиний податок, який справують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування²⁹.

На основі сучасних досліджень процесу фінансової децентралізації варто зазначити наявність фінансової спроможності територіальних громад, яка полягає у надходженнях до міських бюджетах, а саме:

основою міських бюджетів є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), надходження від якого є вагомим наповненням міського бюджету (60% від податку спрямовується до місцевого бюджету, решта до державного);

на другій позиції знаходиться акцизний податок, який складає більше 1/5 в складі доходів бюджетів, надходження від акцизного податку мають важливе значення для місцевих бюджетів, адже частина акцизу з роздрібного продажу підакцизних товарів надходить саме до місцевих бюджетів. Це сприяє фінансуванню регіональних потреб і дає можливість місцевим органам самоврядування спрямовувати кошти на покращення інфраструктури, медичних та освітніх послуг;

на третій позиції, плата за землю, яку було додано до складу майнового податку місцевих бюджетів, податок на землю сплачується щорічно, і його сума розраховується на основі встановлених ставок і нормативної грошової оцінки ділянки. Цей податок є важливим джерелом доходів для фінансування місцевих проектів і потреб, таких як розвиток інфраструктури, благоустрій та підтримка громадських послуг.

Завдяки фінансової децентралізації доходна частина місцевих бюджетів зросла за період з 2017 до 2022 року, що можна побачити в таблиці 2.1

---

²⁹ Місцеві податки та їх види. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>

Табл. 2.1 – Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансферів)³⁰

рік	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	4 місяця 2024
%	22,6	22,3	23,3	22,6	22,8	24,4	17,8	15,7

Аналіз фінансових показників за січень-квітень 2024 року на основі інформації сайту Децентралізації дозволяє оцінити поточний стан місцевих бюджетів та визначити можливі напрямки для їх покращення у короткостроковій перспективі.

Вилучення військового податку на доходи фізичних осіб суттєво вплинуло на місцеві бюджети у 2024 році, особливо на обсяги доходів та їх структуру. Зокрема, частка надходжень місцевих бюджетів у зведеному бюджеті знизилася з 24,4% у 2022 році до 15,7% за перші чотири місяці 2024 року. Державний бюджет, натомість, збільшив доходи від податку на прибуток банків, зокрема їхніх філій на території України (1,5 млрд. грн. за 4 міс. 2023 року та 49,8 млрд. грн. за 4 міс. 2024 року), дивідендів на державну частку у статутних капіталах господарських товариств (із 77 млн. грн. за 4 міс. 2023 року до 32,3 млрд. грн. за 4 міс. 2024 року), ПДВ (+81,1 млрд. грн. за перші чотири місяці 2024 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року) та ПДФО (+41,9 млрд. грн.)³¹.

Аналізуючи помісячну динаміку доходів місцевих бюджетів за 2021-2023 роки, можна помітити різке зниження надходжень у 2022 році, починаючи з березня, через повномасштабне вторгнення. Проте вже в травні доходи перевищили рівень довоєнного 2021 року.

Це продемонструвало стійкість громад, їхню фінансову незалежність і здатність стабільно фінансувати публічні послуги. Завдяки реформі децентралізації, місцеві органи влади змогли ефективно забезпечувати як

³⁰ Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 року URL: <https://decentralization.ua/news/18256>

³¹ Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 року URL: <https://decentralization.ua/news/18256>

власні, так і делеговані повноваження, ухвалюючи дієві управлінські рішення на місцях³².

2.3 Провідні практики результативності реформування місцевого самоврядування

Процес фінансової децентралізації позитивно вплинув на розвиток потенціалу місцевого самоврядування, так в економічній сфері можемо відмітити:

- заохочення інвестиційної та інноваційної активності в громадах;
- розвиток та посилення ділової активності підприємств;
- покращення інфраструктури та загальної інвестиційної привабливості територіальних громад;
- створення умов для розвитку фінансово стійких громад;
- підвищення прозорості системи контролю витрат;
- запровадження ефективної фінансової моделі з розширенням можливостей громад впливати на власний розвиток;
- розширення ресурсної бази місцевих бюджетів і досягнення балансу в бюджетній системі.

Також децентралізація вплинула на розвиток потенціалу соціальної сфери територіальної громади, можна відмітити наступне:

- надання якісних гарантованих публічних послуг та їх фінансування (освіта, охорона здоров'я, якісні соціальні послуги (як власні, так й делеговані), а також культурні та адміністративні);
- оптимізація мережі закладів, які надають соціальні послуги;
- забезпечення рівномірного доступу до публічних послуг членами громади;
- максимальне ресурсне забезпечення делегованих повноважень;
- посилення відповідальності органів місцевої влади перед усіма членами громади;

---

³² Там же

- формування ефективних каналів ефективної взаємодії територіальної громади та органів публічної влади.

Загальне збільшення фінансових ресурсів у розпорядженні територіальних громад дозволило спрямовувати кошти на благоустрій та розвиток їхніх територій. Це включає ремонти шкіл, дитячих садків, будинків культури, медичних закладів, а також роботи з ремонту та будівництва доріг, придбання нового медичного обладнання, встановлення вуличного освітлення, розвиток мережі громадського транспорту, створення центрів надання адміністративних послуг. Такий підхід сприяв як зростанню добробуту громади, так і підвищенню її привабливості для залучення додаткових інвестицій³³.

В умовах військової агресії росії в практику діяльності територіальних громад було впроваджено поняття стійкості. Яка знайшла свого висвітлення та значення як перехід від одного рівня на інший, біль високий. Провідна частина функцій соціально-економічної стійкості була передана центральними органами виконавчої влади місцевим військовим адміністраціям і органів місцевого самоврядування. Зазначмо, що стійкість – це «здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема завдяки мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей»³⁴.

У сучасних умовах до територіальних громад, які демонструють стійкість віднесено громади, які розташовано на території Дніпропетровської та Львівської області.

Так на території Дніпропетровської області розташовано 86 територіальних громад. Перші чотири місяці 2022 року принесли місцевим бюджетам територіальних громад області 9915 млн. грн. податкових

---

³³ Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно - територіальної реформи. *Регіональна економіка*. № 3. 2014. С. 228-238.

³⁴ Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. С. 11.

надходжень. Зазначена сума на 13,4% більше ніж за аналогічний період 2021 року. На кінець 2022 року було передбачено збільшення доходів на 14,9%. Цій план виконали на 97,9% 55 громад, при цьому Черкаська та Миколаївська територіальна громада перевищили план – відповідно 267,9 % та 219,9 %. На протязі 2022 року також продовження зростання доходної частини місцевих бюджетів із-за податку на доходи фізичних осіб, зростання склало 24%. За 2022 рік місцеві бюджети області отримали 16 364 124 грн. податку на доходи фізичних осіб, що на 34 % більше, ніж за аналогічний період 2021 р³⁵. Бюджетні показники області наведено в табл. 2.1

Табл. 2.2. Доходні показники бюджету Дніпропетровської області на липень 2022 року, млн. грн.³⁶

Назва	Затверджено	Фактично	Минулий рік	Приріст	Приріст, %
Заг. фонд. (без трансф.),	41636,2	23956,1	20589,4	3366,6	16,35
Спец. фонд. (без трансф.)	1575,57	894,5	1266,1	-371,6	-29,35
ПДФО	24969,1	14667,4	11638,7	3028,7	26,09
Єдиний податок	3790,1	2224,5	1967	257,5	13,09
Земельний податок	6278,9	3019,9	2943,3	76,6	2,6
Акцизний податок	1518,6	653,8	755,9	-102,1	-13,51
Місцеві податки	10851,2	5692,6	5366,5	326,1	6,08
Офіційні трансфери	13903,1	7202,5	7697,5	-495,0	-6,43

В умовах воєнного стану територіальні громади Львівської області також демонструють позитивні наслідки фінансової децентралізації. На території області розташовано 72 територіальні громади, які продемонстрували стійкість викликану військовою агресією.

Так у 2022 році в області за ініціативою Львівської міської ради було

³⁵ Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с.

³⁶ Дніпропетровська область URL: <https://decentralization.ua/areas/0562>

затверджено програму, метою якої стала підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. Назва програми «7 дій економічного поступу Львова в умовах воєнного стану».

Програма спрямована на підтримку пріоритетних галузей економіки міста, до них було віднесено: медицину та фармацевтику; високотехнологічне виробництво; харчову промисловість; легку промисловість; ІТ та бізнесові послуги.

Основні завдання програми охоплюють такі напрямки: забезпечення гармонійного розвитку територій та економіки, що включає створення індустріальних парків і розширення промислових зон; спрощення регуляторних процедур для підприємців; податкова й організаційна підтримка підприємств, зокрема через надання пільг на окремі податки і створення нових бізнес-кластерів; фінансова допомога підприємцям, включаючи заснування спеціального фонду підтримки та ваучерну допомогу для бізнесу; підвищення рівня людського капіталу шляхом впровадження програм перекваліфікації; встановлення нових економічних партнерств; формування резервів і ефективне управління наявними ресурсами³⁷.

Відмінною особливістю територіальних громад Львівської області є навантаження покликане внутрішньо переміщеними особами, які вимагають додаткової кількості ресурсів області. Показники доходної частини бюджету Львівської області наведено в табл. 2.3.

---

³⁷ У Львові затвердили програму підтримки бізнесу «7 дій економічного поступу Львова в умовах воєнного стану» Львівська міська рада URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/economy/292084-u-lvovi-zatverdily-prohramu-pidtrymku-biznesu-7-dii-ekonomichnoho-postupu-lvova-v-umovakh-voiennoho-stanu>

Табл. 2.3. Доходні показники бюджету Львівської області на липень 2022 року, млн. грн.³⁸

Назва	Затверджено	Фактично	Минулий рік	Приріст	Приріст, %
Заг. фонд. (без трансф.),	23736,4	15128,4	11262,5	3865,9	34,33
Спец. фонд. (без трансф.)	1854,8	532,8	725,2	-192,3	-26,52
ПДФО	15874,5	10395,2	7212,4	3182,9	44,13
Єдиний податок	3350,8	2244,8	1771,4	473,3	26,72
Земельний податок	1417,2	788,5	764,6	23,9	3,13
Акцизний податок	1147,4	388,3	564,0	-175,7	-31,5
Місцеві податки	5484,6	3470,7	2848	622,6	21,86
Офіційні трансфери	10102,8	5866,5	6225,5	-359	-5,77

В цілому по Україні можемо навести дані за показниками фінансової стійкості місцевих бюджетів, до яких віднесено: показники фінансової спроможності бюджету, які відображають здатність бюджету забезпечувати фінансову стійкість та виконання зобов'язань; показники фінансової автономії місцевих бюджетів, які відображають здатність місцевих органів влади самостійно забезпечувати свої фінансові потреби та зберігати незалежність від державного бюджету; показники ефективності місцевих бюджетів, які відображають наскільки ефективно органи місцевого самоврядування використовують свої фінансові ресурси для забезпечення послуг, розвитку інфраструктури і підтримки добробуту громади.

Зазначені показники наведено на рис. 2.1, 2.2, 2.3 [32-34]³⁹⁴⁰⁴¹

³⁸ Львівська область URL: <https://www.decentralization.ua/areas/0322>

³⁹ Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

⁴⁰ Державна казначейська служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.

⁴¹ Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>

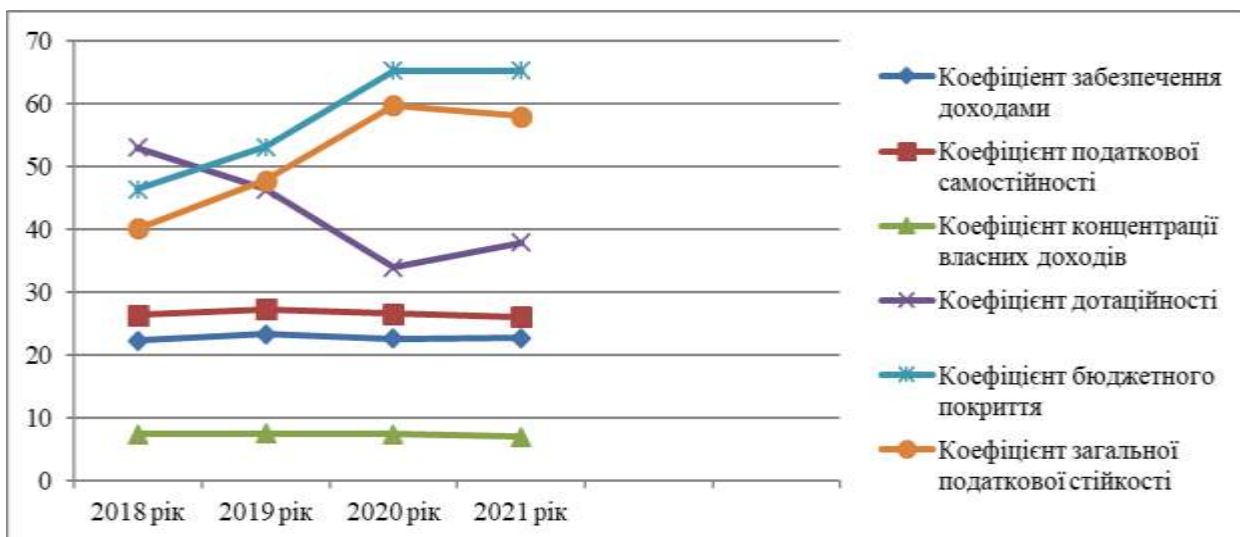

Рис. 2.1. - Динаміка показників фінансової спроможності бюджету

Отже, протягом періоду 2018-2020 років спостерігається зростання коефіцієнтів бюджетного покриття та загальної податкової стійкості, коефіцієнт дотаційності суттєво знизився у 2020 році, коефіцієнти податкової самостійності, забезпечення доходами та концентрації власних доходів були відносно стабільні без стрімкого зниження чи зростання.

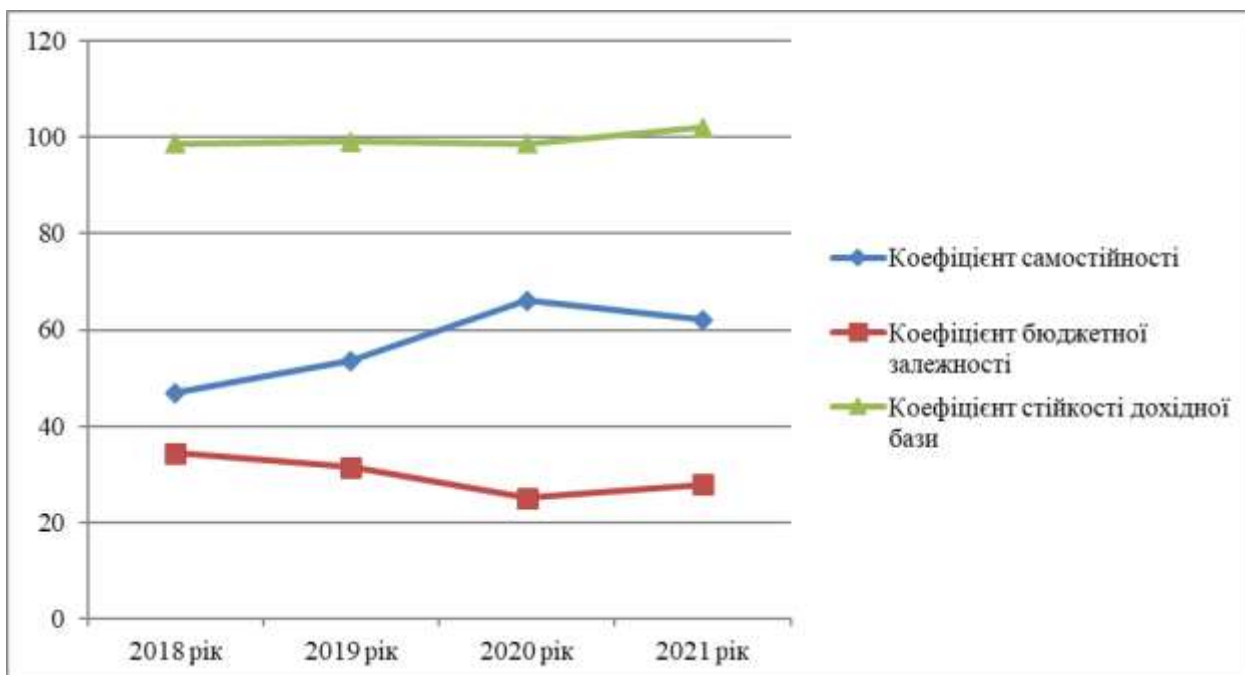

Рис. 2.2. - Динаміка показників фінансової автономії місцевих бюджетів

З рис. 2.2 можемо спостерігати незначні зміни показників фінансової автономії місцевих бюджетів, що характеризує стабільний стан місцевих бюджетів протягом 2018 – 2021 років.

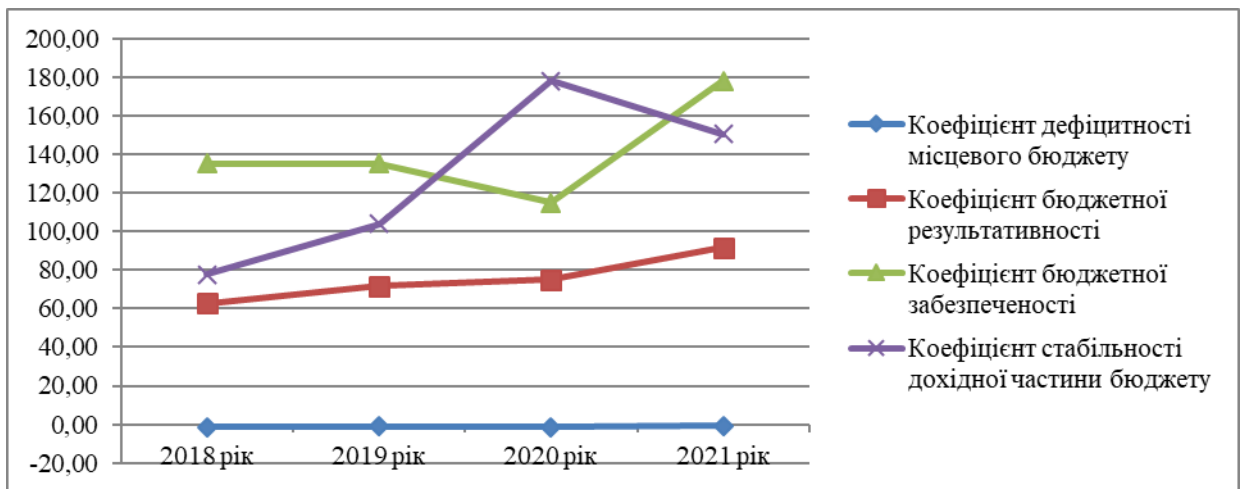

Рис. 2.3 - Динаміка показників ефективності місцевих бюджетів

Зазначені коефіцієнти ефективності місцевих бюджетів свідчать про зниження стабільності доходної частини бюджету у 2021 році, про те у 2021 році спостерігаємо зростання коефіцієнту бюджетної забезпеченості та коефіцієнту бюджетної результативності. Показники коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету свідчать про зниження дефіциту місцевих бюджетів у 2021 році.

Отже аналіз ситуації фінансової децентралізації за період з 2018 по 2022 рік свідчить про позитивні наслідки фінансової децентралізації, оскільки громади нарощують фінансові ресурси, які можуть спрямовану на місцевий розвиток.

Висновки до розділу 2

1. Фінансова децентралізація в Україні призвела до значних змін у формуванні місцевих бюджетів і зміцнила фінансову незалежність громад. Основні результати реформи зміцнили бюджетні надходження. У результаті децентралізації громади отримали більший відсоток податків, що значно розширило їхню дохідну базу. Надходження від податку на доходи фізичних

осіб (ПДФО) та інших місцевих зборів стали вагомим джерелом для розвитку громад.

2. Вагомими внеском децентралізації стало розширення фінансових повноважень громади, оскільки вони отримали можливість самостійно розпоряджатися фінансами, що дозволяє їм гнучко реагувати на місцеві потреби та інвестувати в інфраструктуру, освіту, медицину та інші сфери.

3. Бюджетні можливості та фінансова автономія стимулюють розвиток місцевої економіки та створення нових робочих місць, що приваблює інвесторів та знижає залежність від субвенцій та дотацій, оскільки самостійно генерують значну частину доходів, необхідних для виконання своїх функцій.

4. Фінансова децентралізація сприяла громадам вкладати кошти в благоустрій територій, модернізацію інфраструктури, ремонт закладів освіти та охорони здоров'я, що безпосередньо підвищує рівень життя та покращує якість мешканців. Завдяки прямій фінансовій відповідальності, громади прагнуть до ефективнішого управління ресурсами та прозорого витрачання коштів, що сприяє розвитку довіри населення. Загалом, фінансова децентралізація стимулювала економічний розвиток територій і підвищила їхню фінансову стійкість, хоча деякі громади з меншою ресурсною базою продовжують стикатися з викликами щодо забезпечення достатніх фінансів для своїх потреб.

5. Удосконалення фінансової спроможності місцевого самоврядування посилює збільшення фінансової автономії громад, розширенню ресурсної бази необхідної для ефективного функціонування громад, активізацію інвестиційних надходжень, підвищення якості публічних послуг та ефективність управління коштами громади.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1 Імплементация закордонного досвіду ефективного функціонування податкової системи

Розвиток податкової системи України в контексті реформ місцевого самоврядування потребує чіткого визначення пріоритетів і умов для забезпечення ефективної підтримки територіальних громад. Місцеве самоврядування, що реформується для створення спроможних громад, здатних самостійно чи через органи публічної влади максимально ефективно використовувати ресурси для власного розвитку, визначає нові вимоги до особливостей податкової системи. Досвід європейських країн, які вже пройшли етап укрупнення базових адміністративних одиниць та здійснили фіскальну децентралізацію, стає цінним орієнтиром для України на поточному етапі трансформації⁴².

Зазначимо, оскільки доходи місцевих бюджетів є результатом фіскальної децентралізації, саме вони забезпечують взаємозв'язок між податковими надходженнями та суспільними благами, що сприяє підвищенню ефективності, і саме вони підвищують відповідальність місцевої влади. При цьому, наявність місцевих податків не знижують необхідність у трансфертах та пайових відрахуваннях від податків, оскільки місцеві видаткові потреби перевершують ресурсні можливості.

Розглянемо один із прикладів формування доходної частини місцевих бюджетів країн Європейського Союзу. Доходи місцевих бюджетів у країна ЄС формуються за рахунок місцевих податків та зборів, неподаткових

---

⁴² Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів. 2021. 216 с.

доходів, регулюючих доходів та коштів фінансової допомоги. Країни ЄС мають різні економічні умови і податкові системи, які кожна держава адаптує відповідно до своїх конкретних потреб і рівня розвитку. Проте створення ЄС посилило економічну інтеграцію в Європі, сприяючи гармонізації податкових систем між державами, зокрема шляхом розробки спільної стратегії у сфері оподаткування, уніфікації податкового законодавства та координації податкової політики. Ураховуючи підхід ЄС до економіки як до «єдності в різноманітті», податкові системи країн-членів суттєво різняться. Сьогодні ЄС об'єднує 27 країн, кожна з яких має свої унікальні риси та економічні тенденції.

Розглянемо особливості оподаткування в країнах ЄС, з метою імплементації до формування доходів місцевого самоврядування в Україні.

Табл. 3.1 – Особливості податкового законодавства країн ЄС ⁴³⁴⁴⁴⁵

Країна	Місцеві податки
1	2
Естонія	Податок на землю є ключовим джерелом місцевого бюджету, ставка від 0,1 до 2,5%; частина податку на доходи фізичних осіб; податок на рекламу, податок на перекриття доріг і вулиць, податок на механічний транспортний засіб, податок на тварин. Органи місцевого самоврядування мають право впроваджувати місцеві податки
Польща	Податок на нерухомість, податок з власника транспортного засобу, податок з юридичних осіб за використання водних ресурсів, податок на рекламу, податок з власників собак. Ставки місцевих податків визначають органи місцевої влади.

⁴³ Бортнік Н.В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 8, частина 1. 2016. С. 15-17

⁴⁴ Греца Я.В. Податкові системи Франції та Швеції: аналіз основних особливостей та можливість їх запозичення для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 47. Том 2. 2017. С. 119-122

⁴⁵ OECD . Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers. OECD Multilevel Governance Studies.

Продовження табл. 3.1

1	2
Словаччина	<p>Податок на нерухомість (податок на землю та житло), податок з власників собак, податок за використання громадського простору та ін.</p> <p>ПДФО - 68,5 % залишається в муніципалітеті, 29,2 % на рівні краю, 2,3 % до державного бюджету.</p> <p>Місцеві податки регулюються муніципалітетом згідно загальнообов'язкових постанов, в яких встановлено податкові ставки, зниження податків чи звільнення від податків.</p>
Німеччина	<p>Федеральні податки: акцизи на нафтопродукти, тютюнові та алкогольні вироби, страховий податок.</p> <p>Земельні податки: податок із власників автомобілів; майновий податок; податок із спадщини; акциз на пиво, частина податку на доходи фізичних осіб.</p> <p>Податки общин: промисловий податок; поземельний податок.</p>
Швеція	<p>Муніципальний прибутковий податок,</p> <p>Визначення рівня місцевих податків входить у владні повноваження шведського парламенту, місцеві органи можуть встановлювати рівень прибуткового податку безпосередньо в муніципалітетах і обласних органах самоврядування.</p>
Франція	<p>Земельний податок, податок на житло; професійний податок, туринський збір, податок на використання комунікацій, податок на продаж будинків, частина податку від доходу фізичних осіб.</p> <p>Місцеві податки складають 30% загального податкового тягаря і наповнюють 40% місцевих бюджетів, ставки податків визначають органи місцевого самоврядування.</p>
Іспанія	<p>Податкова автономія регіонів, місцеві податки складають 50% загального податкового тягаря</p> <p>Податок на електроенергію, податок на паливо, податок на роздрібну торгівлю, податок на нерухомість, гербовий збір, податок на транспортні засоби, майно, спадщину та подарунки</p>
Італія	<p>Єдиний міський податок, який складається з податку на нерухоме майно, не призначене для житла, елітне житло, податку на будівництво, податку на побутові відходи. Крім того, частка ПДФО Половина доходів місцевої влади надходить від місцевих податків. На 35% податків місцева влада може встановлювати ставки та пільги без обмежень</p>

Зазначимо, що фінансова децентралізація в країнах ЄС є результатом дії Європейської місцевого самоврядування ⁴⁶ та законодавством країн ЄС. Варто зазначити, що ступень фінансової децентралізації в країнах ЄС є різною, оскільки країни, які стали членами ЄС після 1991 року мали пройти процес побудови власної системи місцевого самоврядування, оскільки тривалий час знаходились під впливом тоталітарних режимів.

Відповідно до внутрішнього валового продукту на душу населення країни Європейського Союзу поділяються на дві групи:

група А з відносно високими економічними показниками, до якої увійшли 8 країн: Ірландія, Данія, Італія, Велика Британія, Нідерланди, Франція, Фінляндія та Швеція.

група В відносно низьких економічних показників, до якої увійшли 13 країн: Болгарія, Чехія, Естонія, Кіпр, Хорватія, Латвія, Польща, Литва, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина.

Можна констатувати, що з історичної точки зору група А складається виключно з країн колишнього «Західного блоку», а група В, за невеликим винятком, з країн колишнього «Східного блоку». На рис. 3.1 та рис. 3.2 можна побачити індекс децентралізації зазначених країн у 2020 р..

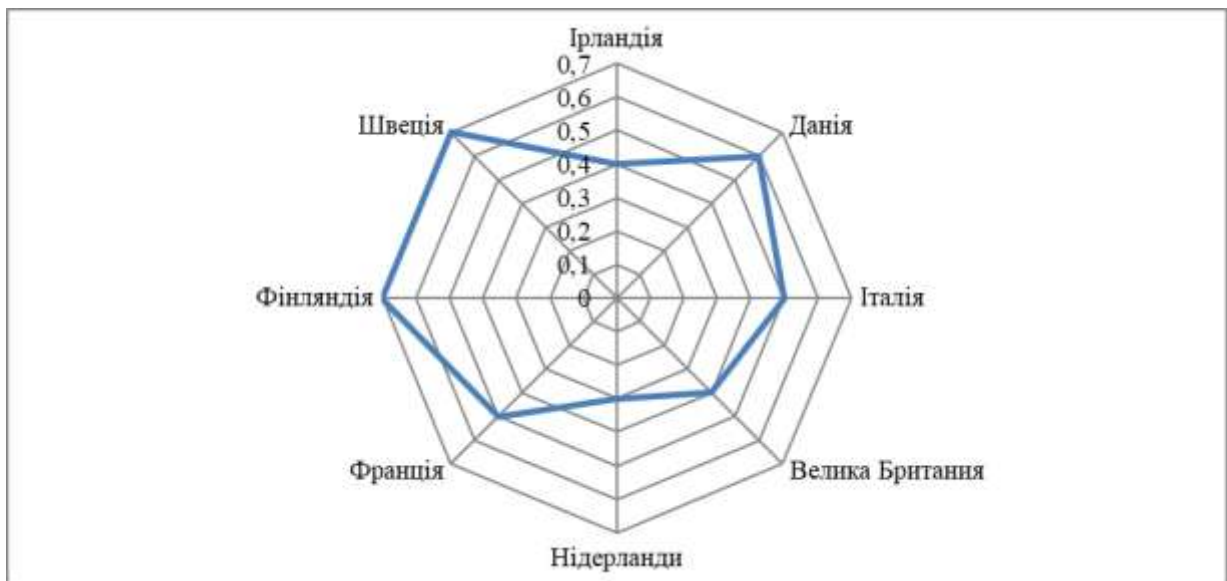

Рис. 3.1 – Індекс фінансової децентралізації країн А

⁴⁶ Європейська хартія місцевого самоврядування URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

З рис. 3.1 ми бачимо, що індекс фіскальної децентралізації для групи країн А більший, ніж для групи країн В, і коливається від 0,3 до 0,71. У цій групі Ірландія має найнижчу фіскальну децентралізацію (0,40), Швеція та Фінляндія найвищу (0,7) ⁴⁷.

Індекс фіскальної децентралізації країн В коливається від 0,28 до 0,5. Найнижчий індекс фіскальної децентралізації в цій групі мають Болгарія та Литва (0,28), найвищий – у Чехії (0,51). ⁴⁸

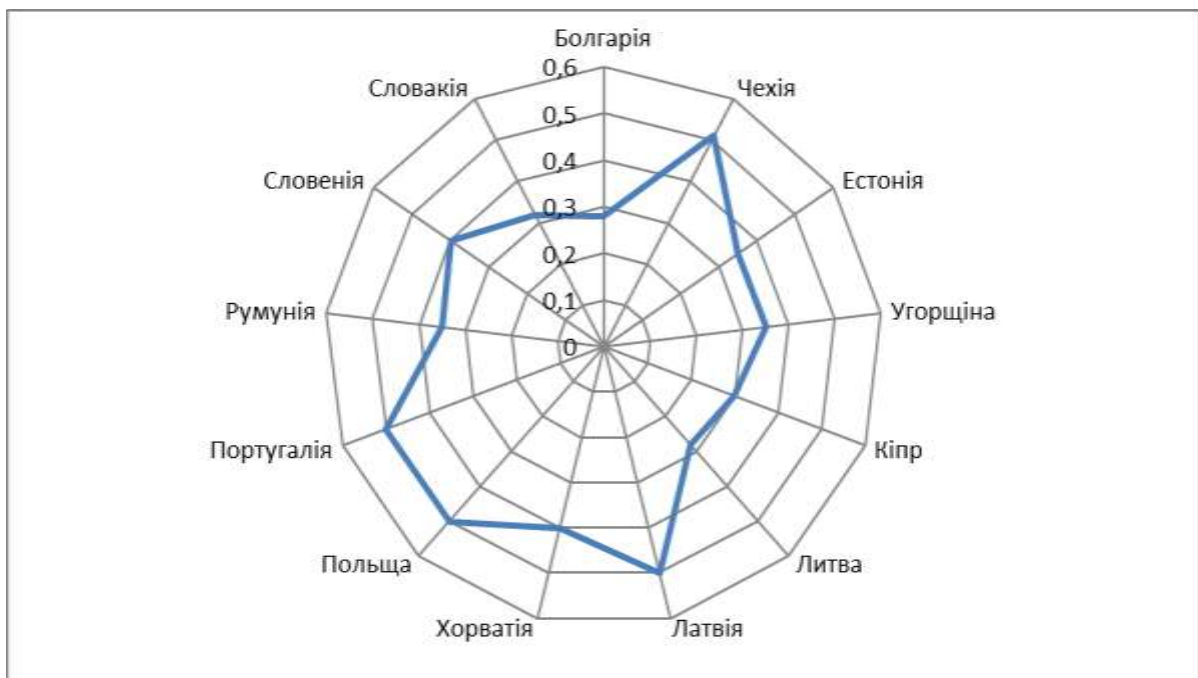

Рис. 3.2 – Індекс фінансової децентралізації країн В

Отже, варто зазначити, що сучасна система оподаткування країн ЄС характеризується ефективною децентралізацією, яка дозволяє громадам активно розвивати власну економіку та забезпечувати потреби місцевого населення.

⁴⁷ Slavinskaite, N. Fiscal decentralization in Central and Eastern Europe. Global Journal of Business, Economics and Management: URL: <https://doi.org/10.18844/gjbem.v7i1.1236>

⁴⁸ Fiškálna decentralizácia v EÚ - porovnanie systémov v európskych krajinách - inšpirácie pre reformy URL: https://eugenjurzyca.sk/wp-content/uploads/2022/01/INESS_FiskalnaDecentralizacia_EU_final.pdf

Основними характеристиками практики місцевого оподаткування в країнах ЄС є наявність податкового плюралізму, який полягає у формуванні місцевих бюджетів на основі місцевого оподаткування. Податки розподіляються між місцевим та державним рівнями у відповідному співвідношенні. Наприклад, у Німеччині та Франції муніципалітети отримують значну частину доходів від податку на доходи фізичних осіб та корпоративного податку, розподіленого між різними рівнями влади.

Також майже у всіх країнах ЄС податок на нерухомість є основним джерелом доходів місцевих бюджетів. У Швеції, Франції та Іспанії цей податок формується за рахунок оцінки вартості майна, а кошти спрямовуються на розвиток інфраструктури, освіти та охорони здоров'я.

Місцеві органи влади країн в ЄС мають право встановлювати ставки окремих податків або запроваджувати додаткові збори, що відповідають місцевим потребам. У Фінляндії, наприклад, муніципалітети встановлюють податок на доходи фізичних осіб на місцевому рівні, що дозволяє гнучко реагувати на фінансові потреби громади. Також це сприяє підтримки інвестицій та бізнесу. Наприклад, Ірландія має систему податкових пільг на місцевому рівні для залучення міжнародних компаній, що значно стимулює розвиток місцевої економіки.

Характерною особливістю місцевих податків є перерозподіл коштів для зменшення нерівності. Щоб підтримати менш розвинені громади, країни ЄС використовують механізми міжбюджетного перерозподілу. У Франції та Німеччині існують системи субвенцій та трансфертів, що допомагають збалансувати бюджетні можливості між багатшими та менш заможними регіонами. Також країни ЄС широко впроваджують інструменти фінансового планування, які забезпечують бюджетну стабільність на місцевому рівні. У Нідерландах, наприклад, існує обмеження на зростання місцевих витрат, що зменшує ризик бюджетного дефіциту на рівні громад ⁴⁹.

---

⁴⁹ Інформаційна довідка: Податкова система країн-членів ЄС URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKX1.pdf

Отже, досвід країн ЄС демонструє, що фінансова автономія місцевих органів влади, прозора податкова політика та ефективні механізми перерозподілу доходів є ключовими елементами успішної місцевої податкової системи, яка підтримує економічний розвиток і покращує якість життя населення, що безумовно буде корисним для імплементації його у податкову систему нашої держави.

3.2 Шляхи посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування

Посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування є важливим результатом децентралізації та економічного розвитку громад. На основі імплементації досвіду країн Європейського Союзу можемо визначити основні шляхами зміцнення фінансової автономії місцевих громад, до яких варто віднести:

- 1) підвищення рівня рівню податкової культури;
- 2) посилення інвестиційного потенціалу територіальних громад;
- 3) зростання рівня контролю за витратами на місцевому рівні та забезпечення прозорості фінансової діяльності громад;
- 4) впровадження електронних систем управління бюджетом, які забезпечать прозорість та доступність даних про фінансову діяльність громад.

Отже підвищення рівню податкової культури в суспільстві будується на відповідальності громадян за повноту та своєчасність сплати податків. Податкова культура — це певний рівень суспільної податкової свідомості, при якому держава реалізує податкову політику, враховуючи інтереси громадян, а платники податків усвідомлюють значення виконання обов'язку з повної та своєчасної сплати встановлених законом податків та зборів до

бюджету. Це є ключовим компонентом для поліпшення економічних взаємовідносин між державою та населенням⁵⁰.

За визначенням В. Синчака податкова культура суспільства це «складова загальнонаціональної культури, що становить систему цінностей, набутих і побудованих на розумінні важливості для країни та кожного члена суспільства необхідності сплати податків учасниками податкових відносин, урегульованих державою на підставі нормативно-правових актів»⁵¹

Також податкову культуру можна охарактеризувати як певний рівень суспільної податкової свідомості, при якому держава реалізує податкову політику, враховуючи інтереси громадян, а платники податків усвідомлюють значення виконання обов'язку з повної та своєчасної сплати встановлених законом податків та зборів до бюджету. Це є ключовим компонентом для поліпшення економічних взаємовідносин між державою та населенням.

Посилення податкової культури в Україні можливо шляхом масового поширення податкової грамотності та популяризації податкової культури, для цього необхідна взаємодія податкової та освітньої політики в державі (рис. 3.3).

Ці стратегічні орієнтири допоможуть не лише підвищити рівень податкової грамотності серед населення, але й сприятимуть формуванню довіри до податкової системи та відповідального ставлення до сплати податків.

Наступним шляхом забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування є підвищення інвестиційного потенціалу територіальних громад. Результатом реалізації дієвої податкової політики та підвищення інвестиційного потенціалу є створення сприятливого інвестиційного клімату, поєднання інвестиційної привабливості та податкової активності

---

⁵⁰ Мельник Л.О. Напрями формування податкової культури. *Економіка та суспільство*. Випуск 26. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/352/337>

⁵¹ Синчак В.П. Податкова культура суспільства як чинник економічної компоненти національної безпеки. *Університетські наукові записки*. В.62. 2017. С. 222

територіальної громади.

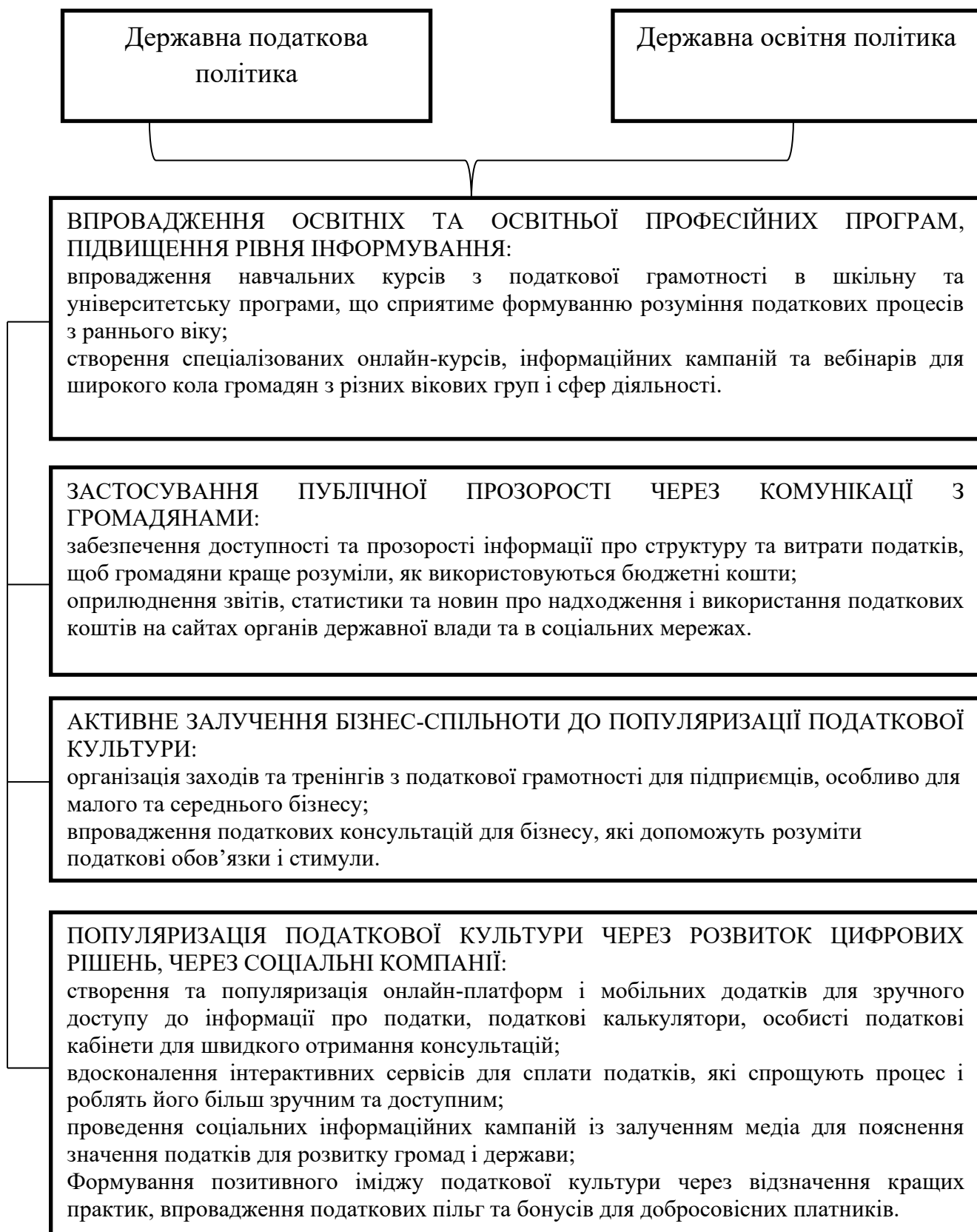

Рис. 3.3 – Стратегічні орієнтири популяризації податкової культури

У свою чергу, інвестиційна привабливість визначається взаємозв'язком інвестиційного потенціалу, податкових ризиків та податкової безпеки, оскільки сприятливий клімат для інвестора означає не так створення пільгового режиму оподаткування, як загалом забезпечення стабільності податкової системи.

На рині територіальної громади підвищення інвестиційного потенціалу можна через створення сприятливого інвестиційного клімату та наявної системи податкових пільг, наприклад звільнення від сплати податків окремих категорій платників податків упродовж певного періоду; звільнення (повне або часткове) об'єкта оподаткування; зменшення податкової бази; зменшення податкового окладу; зниження податкової ставки.

В умовах воєнного стану суттєво знизилась інвестиційна привабливість громад. За результатами опитування Всеукраїнської асоціацією об'єднаних територіальних громад, проведеного 2023 році було визначено основні проблеми формування інвестиційного потенціалу громади. У дослідженні взяли участь 170 лідерів територіальних громад, серед яких:

- 19% висловили незадоволення рівнем взаємодії громади з інвесторами;
- 45% мають затверджені рік тому Інвестиційні паспорти, розроблені силами органів громади;
- 22% населення були усно залучені до процесу створення інвестиційного паспорта громади;
- 78% залучили інвесторів до фінансування одного з об'єктів, зазначених у Інвестиційному паспорті громади, з моменту його затвердження⁵².

Варто зазначити, що інвестиційний потенціал формується на основі інвестиційної привабливості громади, яка є сукупністю певних параметрів,

---

⁵² Інвестиційна активність громад URL: <https://hromady.org/investicijna-aktivnist-gromad/>

які дозволяють залучати необхідний обсяг інвестиційних ресурсів на взаємовигідних з інвесторами умовах⁵³.

На основі вищезазначеного опитування про дії щодо активізації інвестиційних ресурсів в громади, реципієнтами були зазначені наступні першочергові дії для зазначеного процесу: завершення війни; розробка документів, що будуть сприяти залученню інвестицій: сформувати стратегію громади на основі стратегічного менеджменту; сформувати інвестиційний паспорт громади; оновити містобудівну документацію та провести енергоаудит, що дозволить залучити приватних інвесторів до підвищення енергоефективності громади; зробити брендування громади; провести інформаційну кампанію щодо наявних земельних ділянок для розміщення об'єктів дорожнього сервісу та розміщення індустріального парку; активізувати діяльність з потенційними інвесторами через інформування органу місцевого самоврядування про наявних потенційних інвесторів для поліпшення співпраці з ними, вивчення їхніх потреб; здійснити ефективне планування та якісну підготовку проектів⁵⁴.

Також представники територіальних громад, які приймали участь у опитуванні зазначили необхідність: державної підтримки у питаннях залучення інвестиційних ресурсів та активізації комунікації з органами державної влади; змін діючого законодавства, у питаннях надання можливості органам місцевого самоврядування самостійно визначати пільги по податкам і збором для інвесторів та стартапів; спрощення процедури погоджень з різними державними органами; сприяння держави у питаннях налагодження партнерства з громадами країн Європейського Союзу⁵⁵.

---

⁵³ Бушинський Є. В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 157–163.

⁵⁴ Лещук Г. В. Систематизація підходів до оцінювання інвестиційної привабливості регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2020. Вип. 29. С. 93–98.

⁵⁵ Пономарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Дис. к.е.н. спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит Суми. 2021. 255с.

На основі опитування членів територіальних громад, зазначимо, що для активізації інвестиційної привабливості необхідно посилення наступних дій:

формування стратегій громади з урахуванням проблем сьогодення, покликаних воєнним станом в Україні. Стратегії повинні бути побудовані на основі аналізу поточного стану територіальної громади строком на десять років;

складання інвестиційного паспорта громади, які містить всі привабливі властивості територіальної громади, з обов'язком наявністю актуальних інвестиційних проектів, реалізація яких буде сприяти посилю фінансової децентралізації на основі активної взаємодії влади, інвесторів та громади.

Отже, варто зазначити що удосконалення фінансової спроможності місцевого самоврядування посилює збільшення фінансової автономії громад, розширенню ресурсної бази необхідної для ефективного функціонування громад, активізацію інвестиційних надходжень, підвищення якості публічних послуг та ефективність управління коштами громади.

Висновки до розділу 3

1. Характерною особливістю місцевих податків є перерозподіл коштів для зменшення нерівності. Щоб підтримати менш розвинені громади, країни ЄС використовують механізми міжбюджетного перерозподілу. У Франції та Німеччині існують системи субвенцій та трансфертів, що допомагають збалансувати бюджетні можливості між багатшими та менш заможними регіонами. Також країни ЄС широко впроваджують інструменти фінансового планування, які забезпечують бюджетну стабільність на місцевому рівні. У Нідерландах, наприклад, існує обмеження на зростання місцевих витрат, що зменшує ризик бюджетного дефіциту на рівні громад. Зазначений досвід можливо імплементувати у податкову систему України.

2. Основними напрямками удосконалення податкової системи

України можуть бути наступні заходи: підвищення рівня рівню податкової культури; посилення інвестиційного потенціалу територіальних громад; зростання рівня контролю за витратами на місцевому рівні та забезпечення прозорості фінансової діяльності громад; впровадження електронних систем управління бюджетом, які забезпечать прозорість та доступність даних про фінансову діяльність громад.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і вирішення актуальної наукової проблеми щодо удосконалення податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування. Узагальнення результатів дослідження дозволяє сформулювати низку висновків і рекомендацій, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Теоретичні дослідження податкової системи ґрунтуються на визначення економічної сутності податків та управлінської сутності формування самої системи оподаткування. Дослідники податків та податкової системи прийшли до висновку про те, що податкова система є частиною загальної економічної системи, побічно, а в деяких випадках безпосередньо впливаючи на неї, це вплив необхідно оцінювати з погляду його прогресивності. Зарубіжні дослідження у сфері податків, відрізняються конкретним, прикладним характером, оскільки теоретичні положення, розроблювані ними, зазвичай виступають основою фіскальної політики фінансового законодавства сучасних країн.

2. Податкова система України є комплексом законодавчих норм, інституцій і механізмів, що забезпечують збір і розподіл податків у державі. За своєю економічною сутністю податок являє собою складну фінансову категорію, яка відображає фінансові взаємини між державою та громадянами, що виникають під час розподілу внутрішнього валового продукту. При цьому, соціальна сутність податків полягає в їхній ролі як важливого інструменту для забезпечення соціальної справедливості та підтримки суспільного добробуту. Податки дозволяють державі акумулювати кошти для фінансування соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, допомога малозабезпеченим та інші суспільно значущі проєкти. Податкова система будується на принципах:

загального оподаткування, рівності та недискримінації, обов'язковості, справедливості, стабільності, економічної обґрунтованості, зручності сплати податків, єдиного підходу до встановлення податків, фіскальної достатності

3. Науково-методичні засади реформування місцевого самоврядування будуються на політичній, адміністративній та фіскальній децентралізації, мета якої полягає у делегуванні повноважень органам місцевого самоврядування питань соціально-економічного розвитку територій. Сутність децентралізації полягала у створенні відповідних матеріальних, фінансових та організаційних умов ефективного функціонування територіальних громад на основі делегування повноважень від центрального рівня до локального рівня у питаннях розпорядженням майном, яке перебувало у власності територіальних громад; у питаннях встановлення податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Основними змінами в системі оподаткування під час реформування місцевого самоврядування саме зміни в процесі оподаткування на місцевому рівні, оскільки одним із способів поповнення місцевого бюджету є запровадження місцевих податків і зборів з подальшим спрямуванням їх на потреби громади. Основними орієнтирами розвитку податкової системи в умовах реформи місцевого самоврядування стало: визначення податки та збори, що мають безпосередній зв'язок із територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці; закріплення за місцевими бюджетами частину коштів, отриманих від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від моменту інвестування в ці юридичні особи; надання органам місцевого самоврядування права встановлювати ставки місцевих податків і зборів; отримання права надання пільг за місцевими податками і зборами лише тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого надходять ці податки і збори, що сприятиме боротьбі зі схемами ухилення від сплати податків.

4. Фінансова децентралізація дала змогу територіальним громадам спрямовувати фінансові ресурси та вирішення проблем соціально-економічного розвитку, що сприяє підвищення рівня та покращення якості життя населення громади.

5. Закордонний досвід податкової системи країн ЄС можна застосувати до України. Характерною особливістю місцевих податків є перерозподіл коштів для зменшення нерівності. Щоб підтримати менш розвинені громади, країни ЄС використовують механізми міжбюджетного перерозподілу. У Франції та Німеччині існують системи субвенцій та трансфертів, що допомагають збалансувати бюджетні можливості між багатшими та менш заможними регіонами. Також країни ЄС широко впроваджують інструменти фінансового планування, які забезпечують бюджетну стабільність на місцевому рівні. У Нідерландах, наприклад, існує обмеження на зростання місцевих витрат, що зменшує ризик бюджетного дефіциту на рівні громад.

6. Основними напрямками удосконалення податкової системи в умовах реформування місцевого самоврядування полягає є наступних стратегічних орієнтирах: підвищення рівня рівню податкової культури; посилення інвестиційного потенціалу територіальних громад; зростання рівня контролю за витратами на місцевому рівні та забезпечення прозорості фінансової діяльності громад; впровадження електронних систем управління бюджетом, які забезпечать прозорість та доступність даних про фінансову діяльність громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз місцевих бюджетів за січень-квітень 2024 року URL: <https://decentralization.ua/news/18256>
2. Бортнік Н.В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 8, частина 1. 2016. С. 15-17
3. Бушинський Є. В. Методи оцінки інвестиційної привабливості: регіональний вимір. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 157–163.
4. Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Львів. 2021. 216 с.
5. Греца Я.В. Податкові системи Франції та Швеції: аналіз основних особливостей та можливість їх запозичення для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 47. Том 2. 2017. С. 119-122
6. Гудзинський О. Д. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК: [Ф. Хайєк, К. Ерроу, Дж. Стігліц, М. Фрідмен] / О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, В. К. Савчук. *Економічна теорія*. № 2. 2005 С. 80–95.
7. Денисова А.В., Слаблюк Н.С. роль державної податкової служби України у формуванні податкової культури в державі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2020. С. 217-219
8. Державна казначейська служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.
9. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
10. Діброва О. Л., Погорєлова М. Ю. Swot-аналіз програми поведінкової економіки в контексті податкової системи України. *Збірник*

матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції URL:
<https://japfd.donnu.edu.ua/issue/view/459>

11. Диджитал-економіка: як цифрова інвестиційна карта може змінити інвестиційний потенціал Бориславської громади URL:
<https://www.prostir.ua/?library=dydzhytal-ekonomika-yak-tsyfrova-investytsijna-karta-mozhe-zminyty-investytsijnyj-potentsial-boryslavskoji-hromady>

12. Дніпропетровська область URL: <https://decentralization.ua/areas/0562>

13. John Maynard Keynes The General Theory of Employment, Interest and Money URL:
<https://web.archive.org/web/20130321060242/http://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/ch02.htm>

14. Європейська хартія місцевого самоврядування URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

15. Жук П. В., Сірик З. О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка* №2. 2017. С.16-22

16. Інвестиційна активність громад URL:
<https://hromady.org/investicijna-aktivnist-gromad/>

17. Інформаційна довідка: Податкова система країн-членів ЄС URL:
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZKX1.pdf

18. Історія економічних вчень: Навчальний посібник/ За ред. В. В. Кириленка. Тернопіль: „Економічна думка”, 2007. 233 с.

19. Inside the economist`s mind. Conversations with Eminent Economists / Edited by Paul A. Samuelson and William A. Barnett. 2007. 489с.

20. Карлін М. І. Податкові системи країн Америки: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 232 с.

21. Козачишина Т.О. Сучасні виклики та загрози формування й реалізації бюджетно-податкової політики в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія. Державне управління*. Том 29 (68). 2018. С. 26-33.

22. Коваленко А.В. Вплив децентралізації податкової політики на розвиток України. *Молодий вчений*. № 12. 2018. С. 233 – 277
23. Крупей Н.С. Економічна сутність податків та їх функції. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. Випуск 19. 2012. С. 36-40.
24. Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К. : 2017. 110 с.
25. Лещук Г. В. Систематизація підходів до оцінювання інвестиційної привабливості регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2020. Вип. 29. С. 93–98.
26. Львівська область URL: <https://www.decentralization.ua/areas/0322>
27. Мельник Л.О. Напрями формування податкової культури. *Економіка та суспільство*. Випуск 26. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/352/337>
28. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с.
29. Місцеві податки та їх види. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
30. Мірошниченко В. Р. Податкова культура як складник податкової безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. № 54 том 1. 2021 С. 64-67
31. Мішин С. І. Теоретично-методологічні засади реформування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 64. 2019. С. 60-77
32. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>
33. OECD . Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers. OECD Multilevel Governance Studies.

34. Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
35. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
36. Пономарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Дис. к.е.н. спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит Суми. 2021. 255с.
37. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
38. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333 від 1 квітня 2014 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
39. Сабадаш Н.О. Податкові повноваження органів місцевого самоврядування: нормативне закріплення та практика реалізації цих повноважень. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/14.pdf>
40. Синчак В.П. Податкова культура суспільства як чинник економічної компоненти національної безпеки. *Університетські наукові записки*. В.62. 2017. С. 218-230
41. Слатвінська М.О., Дубовик О.Ю. Податкова система: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2013. 202с.
42. Смит А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Пер. О.Васильєв, М. Межевікіна, А.Малівський. Київ : Наш формат. 2023. 722с.

43. Скоринін А.П. Обґрунтування сценаріїв розвитку податкової політики України на основі swot-аналізу. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 14. 2017. С. 178-183.
44. Subina T., Orłowski J. Реформування податкової системи України. *Studia Prawnoustrojowe*. 60. 2023. С. 347-365
45. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у контексті адміністративно - територіальної реформи. *Регіональна економіка*. № 3. 2014. С. 228-238.
46. Slavinskaite, N. Fiscal decentralization in Central and Eastern Europe. *Global Journal of Business, Economics and Management*: URL: <https://doi.org/10.18844/gjbem.v7i1.1236>
47. Тарасюк Г.М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством. Монографія. Ж: ЖДТУ. 2006. 469с.
48. У Львові затвердили програму підтримку бізнесу «7 дій економічного поступу Львова в умовах воєнного стану» Львівська міська рада URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/economy/292084-u-lvovi-zatverdyly-prohramu-pidtrymku-biznesu-7-dii-ekonomichnoho-postupu-lvova-v-umovakh-voiennoho-stanu>
49. World Bank. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia. 2001. P. 3–11.
50. Fiškálna decentralizácia v EÚ - porovnanie systémov v európskych krajinách - inšpirácie pre reformy URL: https://eugenjurzyca.sk/wp-content/uploads/2022/01/INESS_FiskalnaDecentralizacia_EU_final.pdf